

**Wspieranie rozwoju uczniów zdolnych:
specjalne rozwiązania stosowane
w szkołach w Europie**

Wspieranie rozwoju uczniów zdolnych: specjalne rozwiązania stosowane w szkołach w Europie

Eurydice

Sieć informacji o edukacji w Europie

Publikacja przetłumaczona z języka angielskiego

Tytuł oryginału w języku angielskim **Specific educational measures to promote all forms of giftedness at school in Europe**

Wersja angielska dostępna w Internecie
(<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice>)

Przetłumaczyła: Ewa Kolanowska

© Copyright for Polish edition:

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

ul. Mokotowska 43

00-551 Warszawa

Warszawa, 2008

ISBN 978-83-87716-98-1

Z wyjątkiem celów komercyjnych reprodukcja dozwolona pod warunkiem podania źródła.

SPIS TREŚCI

Spis treści	3
Wprowadzenie	5
Kontekst i metodologia	5
Rozdział 1 – Definicja populacji dzieci i młodzieży zdolnej	7
1.1. Terminologia i definicje	7
1.2. Kryteria klasyfikacji	9
Rozdział 2 – Rozwiązania edukacyjne	13
2.1. Występowanie rozwiązań edukacyjnych	13
2.2. Rodzaje rozwiązań edukacyjnych	15
Rozdział 3 – Problematyka wspierania rozwoju uczniów zdolnych w kształceniu i doskonaleniu zawodowym nauczycieli	19
3.1. Kształcenie nauczycieli	19
3.2. Doskonalenie zawodowe nauczycieli	21
Podsumowanie	25
Kody, skróty i akronimy	27
Załączniki	29
Tabela 1: Terminologia i definicje dotyczące dzieci i młodzieży zdolnej, 2005/06	29
Tabela 2: Najważniejsze rozwiązania edukacyjne dla dzieci i młodzieży zdolnej (ISCED 1-3), 2005/06	32

WPROWADZENIE

Edukację uznaje się za jedno z fundamentalnych praw każdego człowieka. Na tej podstawie każdy kraj opracowuje najbardziej odpowiednią politykę edukacyjną w odniesieniu do potrzeb wszystkich uczniów, mając na uwadze wyrównywanie szans edukacyjnych i umożliwienie wszystkim młodym ludziom pełnego rozwoju swego potencjału.

Z tą właśnie myślą w zaleceniu Rady Europy z 1994 r. ⁽¹⁾ zwrócono uwagę na specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży o wyjątkowym potencjale. W zaleceniu podkreślono również, jak istotne jest zapewnienie im niezbędnej pomocy i wsparcia.

'... Wprawdzie ze względów praktycznych systemy edukacji muszą być tworzone w taki sposób, aby zapewnić kształcenie dostosowane do większości dzieci i młodzieży, zawsze będą istnieć grupy, które mają specjalne potrzeby i dla których trzeba wprowadzać specjalne rozwiązania. Jedną z takich grup są dzieci i młodzież o dużych zdolnościach (...). Dzieci i młodzież zdolna powinny mieć możliwość korzystania z odpowiednich warunków kształcenia, które pozwolą im w pełni rozwinąć swe zdolności – z pożytkiem dla siebie i całego społeczeństwa. Żaden kraj nie może sobie przecież pozwolić na trwonienie talentów, a nierozpoznanie w odpowiednim czasie możliwości intelektualnych lub innych byłoby marnotrawstwem zasobów ludzkich. Do tego celu potrzebne są odpowiednie narzędzia'.

W zaleceniu nie wyróżnia się dzieci i młodzieży zdolnej jako grupy priorytetowej, stwierdza się jednak wyraźnie, że należy im zapewnić takie kształcenie, które umożliwi im rozwinięcie w pełni swego potencjału. Badania przeprowadzone w tej dziedzinie wskazują na to, że chodzi tu o niemały odsetek dzieci i młodzieży – według danych szacunkowych i kryteriów stosowanych w różnych krajach dzieci i młodzież zdolna stanowią od 3 do 10% populacji szkolnej. Z badań wynika również, że część uczniów zdolnych korzysta z usług instytucji pomocy społecznej, na przykład z powodu niepowodzeń szkolnych lub przedwczesnego przerwania nauki.

Kontekst i metodologia

W niniejszym opracowaniu przedstawiono polityki edukacyjne dotyczące wspierania rozwoju dzieci i młodzieży zdolnej, jak również najważniejsze rozwiązania w tym zakresie wprowadzone do szkół podstawowych i średnich (poziomy ISCED 1-3) w Europie. Materiał ten został przygotowany na nieformalne spotkanie ministrów edukacji poświęcone tej problematyce, które odbyło się w dniach 16-17 marca 2006 r. pod patronatem Austrii sprawującej wówczas przewodnictwo w Radzie UE.

Niniejsze opracowanie porównawcze obejmuje 30 krajów należących do sieci Eurydice ⁽²⁾. Powstało ono na podstawie odpowiedzi Krajowych Biur Eurydice na ankietę przygotowaną przez Europejskie Biuro Eurydice. W celu przedstawienia zróżnicowanej sytuacji w poszczególnych krajach, przeanalizowano trzy następujące aspekty:

- terminologia i definicje stosowane w poszczególnych krajach w odniesieniu do dzieci zdolnych / utalentowanych,
- istnienie specjalnych rozwiązań edukacyjnych i ich rodzaje,
- prowadzenie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w tej dziedzinie.

Niniejsze opracowanie przedstawia całościowy obraz krajowych polityk oraz podstawowe modele określone dla każdego z trzech powyższych aspektów. W omówieniu podano konkretne przykłady z

---

⁽¹⁾ Stwierdzenia zaczerpnięte z zalecenia Rady Europy 1248 (1994) w sprawie edukacji dzieci i młodzieży zdolnej. Pełny tekst zalecenia jest dostępny w Internecie:

<<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta94/erec1248.htm>>

⁽²⁾ W przygotowaniu opracowania nie uczestniczyła Turcja, która należy do sieci Eurydice od 2004 r.

uczestniczących krajów, które służą zilustrowaniu lub wyjaśnieniu określonego stwierdzenia. Rokiem bazowym jest rok 2005/06. W odpowiednich rozdziałach uwzględniono informacje na temat aktualnych reform i debat dotyczących edukacji ukierunkowanej na rozwijanie wszystkich rodzajów zdolności. W dwóch tabelach zamieszczonych w załączniku przedstawiono krótkie notki z każdego kraju, dotyczące najważniejszych zagadnień analizowanych w niniejszym opracowaniu.

Na zakończenie wyrażamy podziękowania Krajowym Biurom Eurydice za ich cenny wkład w przygotowanie niniejszego dokumentu.

ROZDZIAŁ 1

DEFINICJA POPULACJI DZIECI I MŁODZIEŻY ZDOLNEJ

W literaturze naukowej i podręcznikach psychologii używa się wielu różnych terminów na określenie dzieci i młodzieży zdolnej. Terminy te mogą różnić się znacząco, zależnie od etymologii i kontekstu historycznego, oraz od przyjętej definicji uzdolnienia/talentu, do którego się odnoszą. Wydaje się również, że terminologia jest powiązana z polityką edukacyjną tworzoną z myślą o tych dzieciach i młodzieży.

W niniejszym rozdziale przeanalizowano informacje pod kątem tego, czy populacja dzieci i młodzieży zdolnej została jasno zdefiniowana w przepisach prawnych różnych krajów, a jeśli tak – jakie podejście zostało przyjęte. Jak zobaczymy w dalszej części, w większości krajów, w których ta grupa rzeczywiście została zdefiniowana, wprowadza się specjalne „szkolne” lub „pozaszkolne” rozwiązania edukacyjne, które służą zaspokojeniu jej potrzeb.

Niniejszy rozdział opiera się na analizie odpowiedzi na następujące pytania:

- Jak definiuje się grupę uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne? Czy definicja ta obejmuje uczniów zdolnych?
- Jakiego terminu używa się najczęściej jako zbiorczego określenia „dzieci i młodzieży o wyjątkowych potencjalnych zdolnościach” i dlaczego?
- Jeśli ta grupa dzieci i młodzieży nie ma specjalnej nazwy, czy należy ona do szerszej kategorii? Jeśli tak, jakiej kategorii?
- Jakie aspekty rozwoju (afektywne, poznawcze, społeczne, artystyczne itp.), rodzaje inteligencji i zdolności obejmuje ten termin?
- Czy istnieją formalne kryteria kwalifikujące młodzież do tej kategorii? Jeśli tak, jakie to kryteria?

1.1. Terminologia i definicje

Spośród różnych terminów i definicji używanych w Europie w odniesieniu do dzieci i młodzieży uzdolnionej dwie najważniejsze, wyraźnie wyodrębnione kategorie przedstawiono na rysunku 1.1. W definicjach przyjętych w większości krajów najpowszechniej występują terminy „zdolny” i „utalentowany” (bądź „uzdolniony”, zależnie od kontekstu) (ang. *gifted* i *talented*); w krajach tych używa się obydwu terminów lub jednego z nich.

Obydwa terminy występują w 13 krajach i regionach. Należy jednak zauważyć, że w Zjednoczonym Królestwie (Anglii, Walii i Irlandii Północnej) różnicuje się ich znaczenie: „zdolny” jest terminem używanym w kontekście zdolności „umysłowych” lub „akademickich/naukowych”, natomiast „utalentowany” dotyczy raczej sztuk pięknych i sportu.

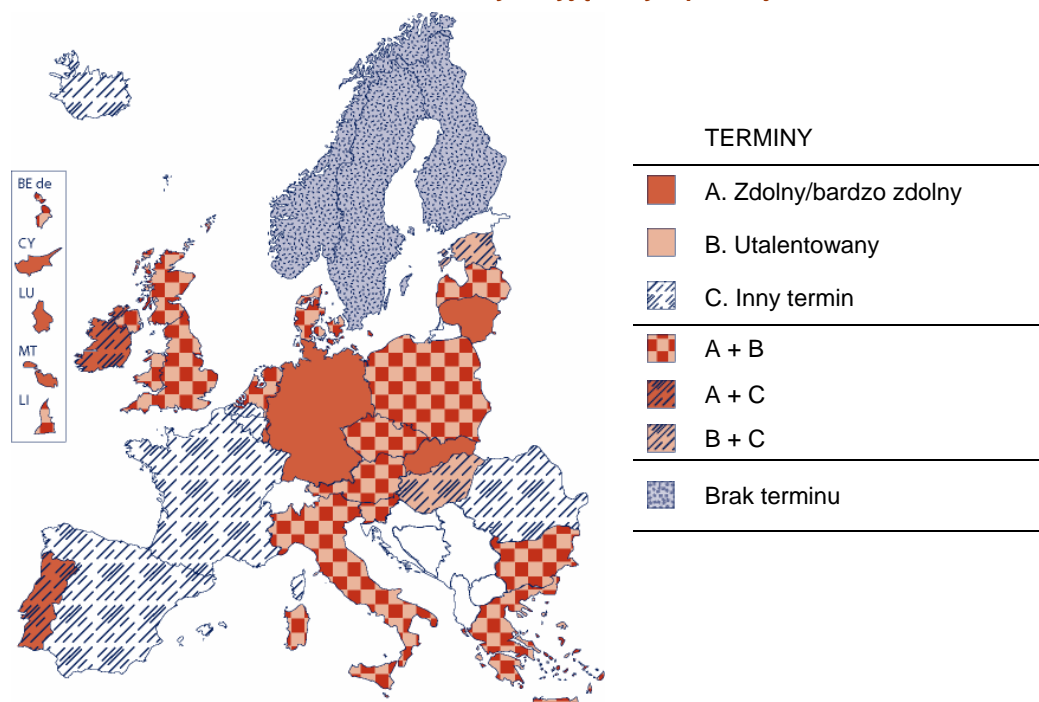
W kilku krajach nie używa się tych terminów, preferując takie wyrażenia, jak „młody człowiek o dużych potencjalnych zdolnościach” we Francuskiej Wspólnocie Belgii, „dzieci i młodzież o dużych zdolnościach” we Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, „dzieci nad wiek rozwinięte umysłowo” we Francji czy „uczniowie o dużych zdolnościach umysłowych” w Hiszpanii. W oficjalnych dokumentach w Rumunii używa się terminów „uczniowie z predyspozycjami do osiągania dobrych wyników” i „uczniowie o wybitnych zdolnościach”. Wszystkie terminy przyjęte w poszczególnych krajach podano w oryginalnej wersji językowej w tabeli 1 załącznika.

We Francuskiej Wspólnocie Belgii i Hiszpanii zaprzestano niedawno używania terminu „zdolny”, a preferowane nowe terminy mają skupiać uwagę na tym, w jakim stopniu uczniowie są „zdolni do przyswajania wiedzy”, oraz na znaczeniu środowiska w rozwijaniu różnych rodzajów zdolności.

W trzech krajach skandynawskich (Finlandii, Szwecji i Norwegii) nie używa się specjalnego terminu w odniesieniu do omawianej grupy dzieci i młodzieży. Brak takiego terminu wynika z faktu, że zgodnie z przyjętą polityką unika się wszelkich form klasyfikowania dzieci i młodzieży, zwłaszcza pod kątem zdolności. Nacisk kładzie się na potencjał rozwojowy wszystkich młodych ludzi, nie dzieląc ich na tego rodzaju kategorie.

W związku z tym, że najpowszechniej spotykanymi terminami są „utalentowany” i „zdolny”, tych właśnie terminów użyto w pozostałych częściach niniejszego opracowania w odniesieniu do dzieci i młodzieży zdolnej.

Rysunek 1.1: Oficjalna terminologia lub terminy najpowszechniej używane w odniesieniu do dzieci i młodzieży o wyjątkowym potencjale, 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Belgia (BE fr): Przyjętym terminem jest “młody człowiek o dużych potencjalnych zdolnościach”.

Belgia (BE nl): Przyjętym terminem jest również “młodzież o dużych potencjalnych zdolnościach”.

Dania: Drugi termin to “dzieci o szczególnych predyspozycjach”.

Estonia: Przyjętym terminem jest “dziecko posiadające wyjątkowy talent lub uzdolnienie”.

Hiszpania: Zgodnie z nową Ustawą o oświacie, która wejdzie w życie w 2006 r., przyjętym terminem jest „uczeń o dużych zdolnościach umysłowych”. W aktualnej Ustawie o oświacie używa się terminu “uczniowie uzdolnieni intelektualnie”.

Francja: Przyjętym terminem jest “dziecko nad wiek rozwinięte umysłowo”.

Irlandia: Drugi termin to “uczeń wyjątkowo zdolny”.

Litwa: W „Strategii dotyczącej kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej” używa się również terminu „utalentowany”.

Węgry: Drugi termin to “dziecko o wybitnych potencjalnych zdolnościach”.

Holandia: Używa się, ale nieoficjalnie, terminu „(bardzo) zdolny”. Tę grupę określa się również jako “młodzież o specjalnych uzdolnieniach/talentach”.

Portugalia: Powszechnie używa się terminu “zdolny”, ale w oficjalnych dokumentach występuje termin „uczniowie, którzy wykazują predyspozycje do osiągnięcia wyjątkowych wyników w nauce”.

Rumunia: Używa się terminów “uczniowie z predyspozycjami do osiągnięcia dobrych wyników” i “uczniowie o wybitnych zdolnościach”.

Słowacja: Psychologowie wyróżniają „dzieci zdolne”, tj. dzieci o dużych zdolnościach umysłowych, i „dzieci utalentowane”, tj. dzieci o dużych zdolnościach artystycznych lub sportowych.

Finlandia: Używa się, ale nieoficjalnie, terminu „zdolny”; w polityce edukacyjnej państwa unika się dzielenia na różne grupy i promuje równość.

Zjednoczone Królestwo (ENG/WLS/NIR): Używa się również terminów “zdolny/posiadający zdolności” (ang. *able*), „bardzo zdolny/posiadający duże zdolności” (ang. *very able, highly able*), „zdolniejszy/posiadający większe zdolności” (ang. *more able*) oraz „duże umiejętności” (ang. *high ability*).

Islandia: Przyjęty termin to “dzieci wykazujące szczególne potencjalne zdolności w pewnych dziedzinach”.

Bułgaria: Preferowanym terminem jest „dziecko posiadające wyraźnie widoczne talenty lub uzdolnienia”.

1.2. Kryteria klasyfikacji

Na rysunku 1.2 przedstawiono terminy używane w poszczególnych krajach w odniesieniu do populacji dzieci i młodzieży zdolnej, wraz z kryteriami kwalifikującymi do tej grupy (jeśli istnieją) i aspektami rozwoju, z którymi są one związane.

Nie wszędzie określono kryteria klasyfikacji. W sumie kryteria klasyfikacji zdefiniowano w 17 z 30 krajów i regionów uwzględnionych w niniejszym opracowaniu. Można jednak zauważyć, że zestaw odpowiednich kryteriów przyjęła większość krajów lub regionów, w których w odniesieniu do dzieci i młodzieży o wyjątkowym potencjale używa się dwóch wspomnianych wyżej terminów: „zdolny” i „utalentowany”.

Rysunek 1.2: Kryteria klasyfikacji i aspekty rozwoju uwzględnione w terminach używanych w odniesieniu do dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej, 2005/06

TERMIN		KRYTERIA KLASYFIKACJI		ASPEKTY ROZWOJU			
		Wyniki sprawdzianów uzdolnień lub sprawdzianów potencjalnych zdolności	Mierzone osiągnięcia i/lub wyniki	Inter-personalne/emocjonalne	Psychomotoryczne	Umysłowe	Artystyczne
„Zdolny” i „utalentowany”	BE de	●	–	●	●	●	●
	CZ	●	–	●	●	●	●
	DK	–	–	–	●	●	●
	EL	–	–	–	●	●	●
	IT	–	–	●	●	●	●
	LV	–	●	–	●	●	●
	NL	–	–	●	●	●	●
	AT	●	●	●	●	●	●
	PL	–	●	–	●	●	●
	SI	●	●	●	●	●	●
	UK-ENG/WLS/NIR	●	●	–	●	●	●
	UK-SCT	–	●	–	●	●	●
	LI	●	–	●	●	●	●
	BG	●	●	–	●	●	●
„Zdolny” (+ inny termin)	DE	●	–	●	●	●	●
	IE	●	●	–	–	●	–
	CY	–	–	●	●	●	●
	LT	●	●	●	●	●	●
	LU	–	–	–	–	–	–
	MT	–	–	●	●	●	●
	PT	●	●	–	–	●	●
	SK	–	–	●	●	●	●

● Kryterium stosowane/aspekt uwzględniony – Kryterium niestosowane/aspekt nieuwzględniony

FI, SE, NO: Brak terminu

Rysunek 1.2 (c.d.): Kryteria klasyfikacji i aspekty rozwoju uwzględnione w terminach używanych w odniesieniu do dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej,, 2005/06

TERMIN		KRYTERIA KLASYFIKACJI		ASPEKTY ROZWOJU			
		Wyniki sprawdzianów uzdolnień lub sprawdzianów potencjalnych zdolności	Mierzone osiągnięcia i/lub wyniki	Inter-personalne/emocjonalne	Psychomotoryczne	Umysłowe	Artystyczne
"Utalentowany" (+ inny termin)	EE	–	–	–	–	–	–
	HU	●	●	–	–	●	●
Inny termin	BE fr	–	–	●	●	●	●
	BE nl	–	–	–	–	●	–
	ES	●	–	●	●	●	●
	FR	●	●	–	–	●	–
	IS	–	–	–	●	●	●
	RO	●	●	●	●	●	●

● Kryterium stosowane/aspekt uwzględniony – Kryterium niestosowane/aspekt nieuwzględniony

FI, SE, NO: Brak terminu

Dodatkowe uwagi

Belgia (BE fr): O dużych potencjalnych zdolnościach świadczy współistnienie i skoordynowanie całego szeregu czynników. Sprawdziany uzdolnień i sprawdziany mierzące osiągnięcia lub wyniki, jeśli nawet są stosowane w praktyce, stanowią tylko jeden etap w bardziej kompleksowej ocenie danego ucznia.

Niemcy: Za najistotniejszy aspekt rozwoju uznaje się inteligencję poznawczą.

Francja: Szczególne zdolności dzieci, które nie należą do kategorii "nad wiek rozwiniętych umysłowo", mogą być diagnozowane i uwzględniane w dziedzinach artystycznych (muzyka i taniec) i sportowych. Istnieją kryteria i sprawdziany służące rozpoznawaniu tego rodzaju zdolności.

Łotwa: Sprawdziany uzdolnień lub sprawdziany potencjalnych zdolności przeprowadza się wyłącznie z inicjatywy szkół.

Węgry: Wprowadzenie diagnozy i podejmowane działania koncentrują się przede wszystkim na inteligencji poznawczej i artystycznej, w profesjonalnych dyskusjach, diagnozie i rozwoju coraz częściej uwzględnia się również inteligencję emocjonalną i społeczną.

Holandia: Jeżeli szkoła ma jasną wizję potrzeb i możliwości poszczególnych uczniów, identyfikowanie szczególnie uzdolnionych uczniów nie jest konieczne. Na ogół kompleksowe sprawdziany diagnostyczne przeprowadza się wyłącznie w przypadku, kiedy między rodzicami a szkołą występują rozbieżności opinii na temat zdolności dziecka.

Słowenia: Terminu "utalentowany" używa się szczególnie w odniesieniu do młodzieży, która wyraźnie wyróżnia się określonym aspektem rozwoju indywidualnego. Rodzaje zdolności, które obejmuje ten termin, zostały jasno określone w przepisach dotyczących poziomów ISCED 1 i 2, a wkrótce podobne zapisy znajdą się w legislacji dotyczącej poziomu ISCED 3.

Słowacja: W celu określenia tej kategorii opracowano listę wskaźników (zob.: przykłady w załączniku).

Finlandia: Używa się, ale nieoficjalnie, terminu "zdolny"; w polityce edukacyjnej państwa unika się dzielenia na różne grupy i promuje równość.

Zjednoczone Królestwo (ENG/WLS/NIR): Terminu "zdolny" używa się w kontekście zdolności akademickich/naukowych lub umysłowych, natomiast termin „utalentowany” odnosi się do sztuk pięknych i sportu. Nie istnieją jednak formalne kryteria klasyfikowania młodzieży w tych kategoriach. W celu identyfikowania uczniów zdolnych stosuje się wiele różnych metod, m.in. z wykorzystaniem danych ilościowych i takich informacji jakościowych, jak ocena i wskazywanie uczniów przez nauczyciela.

Objaśnienia

Kryteria klasyfikacji: Kryteria opracowane w celu identyfikowania dzieci i młodzieży o dużych potencjalnych zdolnościach. Umieszczenie kraju w określonej kategorii nie oznacza, że uwzględnia się w nim wszystkie możliwe kryteria.

Wyniki sprawdzianów uzdolnień i sprawdzianów potencjalnych zdolności: Decyzja o zaklasyfikowaniu do populacji dzieci i młodzieży zdolnej opiera się na wynikach sprawdzianów uzdolnień lub sprawdzianów potencjalnych zdolności w zakresie różnych aspektów rozwoju (fizycznego, poznawczego, artystycznego itp.), ale dzieci czy młodzież nie muszą na tym etapie wykazać się konkretnymi wynikami czy osiągnięciami

potwierdzającymi zdolności.

Mierzone osiągnięcia i/lub dotychczasowe wyniki: Podstawą klasyfikowania do populacji dzieci i młodzieży zdolnej są wyniki szkolne (wyniki w nauce) lub wyniki sprawdzianów osiągnięć bądź sprawdzianów dotyczących określonego aspektu rozwoju i/lub wyniki egzaminów konkursowych lub podobnych egzaminów przeprowadzanych w celu selekcji.

Aspekty interpersonalne/emocjonalne: Aspekty te obejmują umiejętności społeczne (umiejętność sprawowania przywództwa, zdolność przekonywania, zrozumienie, empatia itp.) i/lub umiejętność radzenia sobie z uczuciami i emocjami.

Objaśnienia (c.d.)

Zdolności psychomotoryczne: Aspekt ten obejmuje różne uwarunkowane psychologicznie/realizowane w sposób dowolny umiejętności fizyczne, które są wykorzystywane w działalności artystycznej, w sporcie lub w celu wykonywania określonych „fachowych” gestów/czynności.

Aspekty umysłowe: Aspekty te odnoszą się do różnych umiejętności poznawczych, które mogą być wykorzystywane w szkole (umiejętności językowe i umiejętność logicznego myślenia lub zdolności matematyczne), ale także podczas różnych czynności czy zajęć w szerszym kontekście (rozumowanie indukcyjne/dedukcyjne, zapamiętywanie, rozwiązywanie problemów, percepcja obiektów trójwymiarowych i związane z tym umiejętności itp.).

Aspekty artystyczne: Aspekty te dotyczą zdolności twórczych we wszystkich dziedzinach ekspresji artystycznej, np. tańca, muzyki czy sztuki plastycznych.

Bardziej rozpowszechnione jest kryterium wyników ze sprawdzianów uzdolnień lub sprawdzianów potencjalnych zdolności. Kryterium to służy klasyfikowaniu dzieci lub młodzieży zdolnej w 15 krajach lub regionach.

Pomiar rzeczywistych wyników lub osiągnięć (w nauce szkolnej lub w kategoriach fizycznych bądź artystycznych) stosuje się w 12 krajach. Jednak niemal we wszystkich krajach, z wyjątkiem Łotwy, Polski i Zjednoczonego Królestwa (Szkocji), uzupełnieniem tego kryterium jest sprawdzian uzdolnień lub pomiar zdolności w zakresie różnych badanych aspektów rozwoju. W pięciu krajach, w których wykorzystuje się sprawdziany uzdolnień/sprawdziany potencjalnych zdolności, tj. Belgii (Wspólnocie Niemieckojęzycznej), Republice Czeskiej, Niemczech, Hiszpanii i Liechtensteinie, nie stosuje się kryteriów osiągnięć/wyników. Innymi słowy, w wielu krajach, które przyjęły pewne kryteria, młodzi ludzie muszą od początku wykazać się wyjątkowymi wynikami, jeśli mają zostać zaklasyfikowani do populacji dzieci i młodzieży zdolnej i mieć prawo – jeśli ma to zastosowanie w danym przypadku – do korzystania ze specjalnych rozwiązań edukacyjnych.

W 11 krajach lub regionach, tj. Francuskiej i Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, Danii, Estonii, Grecji i we Włoszech, na Cyprze, w Luksemburgu, na Malcie oraz w Holandii, Słowacji i Islandii, istnieje odpowiedni termin, ale nie zdefiniowano kryteriów klasyfikacji.

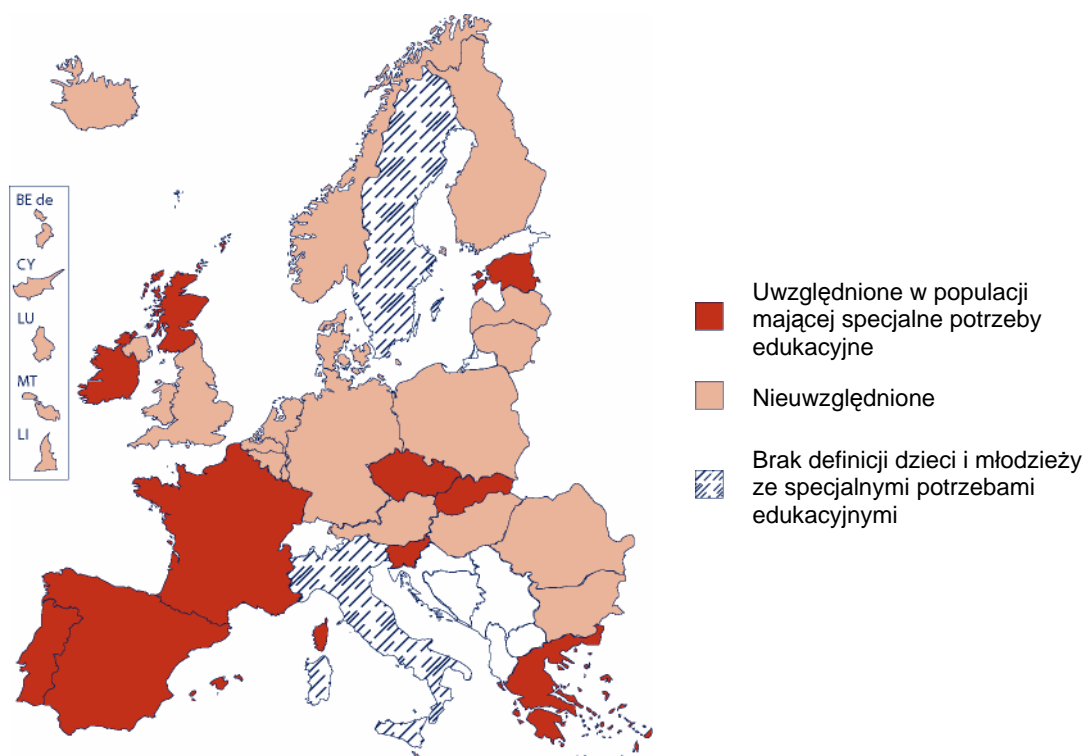
Jeśli chodzi o cztery aspekty rozwoju, na ogół uwzględnia się większość, jeśli nie wszystkie, z tych aspektów. Wydaje się zatem, że w większości krajów przyjęto szeroką koncepcję inteligencji, ponieważ w 14 z nich pojęcie to odnosi się równocześnie do aspektów umysłowych, interpersonalnych/emocjonalnych, fizycznych i artystycznych. Siedem krajów (Dania, Grecja, Łotwa, Polska, Zjednoczone Królestwo, Islandia i Bułgaria) wymienia wszystkie aspekty, z wyjątkiem interpersonalnego/emocjonalnego. Na Węgrzech i w Portugalii uwzględnia się umysłowe i artystyczne aspekty rozwoju. We Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, Francji i Irlandii pojęcie to traktuje się bardziej „restrykcyjnie” i ogranicza jego zakres do ogólnej inteligencji i zdolności poznawczych. Również w Niemczech ten aspekt rozwoju uwzględnia się najczęściej, gdy chodzi o dzieci i młodzież zdolną. W dwóch krajach (Estonii i Luksemburgu) nie wyszczególnia się aspektów rozwoju.

Przepisy prawne w 10 krajach lub regionach wyraźnie umieszczają zdolne lub utalentowane dzieci i młodzież w populacji mającej specjalne potrzeby edukacyjne (zob. rysunek 1.3). W kilku innych krajach lub regionach, tj. Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii i Danii, na Malcie oraz w Holandii (w szkolnictwie podstawowym) i Bułgarii, taka klasyfikacja ma miejsce w praktyce. W Liechtensteinie istnieją przepisy ukierunkowane na zaspokojenie specyficznych wymagań uczniów o dużych potencjalnych zdolnościach, choć nie są oni zaliczani do grupy mającej specjalne potrzeby edukacyjne.

W 19 krajach dzieci i młodzieży zdolnej nie zalicza się do populacji mającej specjalne potrzeby edukacyjne, choć istnieje termin określający tę drugą grupę. Dotyczy to w szczególności krajów skandynawskich i nowych państw członkowskich UE.

We Włoszech i Szwecji nie istnieje definicja dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Rysunek 1.3: Uwzględnianie dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej w populacji mającej specjalne potrzeby edukacyjne, 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Dania, Bułgaria i Malta: Przepisy prawne nie wymieniają tej kategorii dzieci i młodzieży jako należącej do populacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Można jednak uznać, że są one uwzględnione w tej populacji, ponieważ dzieci i młodzież z tej kategorii wymagają wsparcia lub szczególnej uwagi.

Hiszpania: Wyróżnia się „uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” i „uczniów ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi”. Pierwszy termin nie obejmuje uczniów zdolnych, lecz wyłącznie uczniów niepełnosprawnych i mających problemy behawioralne. Drugi termin obejmuje zarówno uczniów ze specjalnymi potrzebami, jak i uczniów o dużych zdolnościach umysłowych.

Cypr: Populacja ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie została zdefiniowana w przepisach prawnych dotyczących szkolnictwa podstawowego i średniego. Wprawdzie istnieje definicja dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nie obejmuje ona dzieci i młodzieży o dużych potencjalnych zdolnościach.

Holandia: Wprawdzie nie istnieją specjalne przepisy, w przypadku wystąpienia jakichkolwiek problemów w szkole podstawowej stosuje się przepisy dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Austria: Kwestia włączenia zdolnych i utalentowanych uczniów do populacji ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest obecnie przedmiotem dyskusji.

Zjednoczone Królestwo (ENG/WLS/NIR): Wprawdzie zdolne i utalentowane dzieci i młodzież nie zostały uwzględnione w zdefiniowanej w przepisach populacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, od szkół i władz lokalnych oczekuje się wprowadzania odpowiednich rozwiązań edukacyjnych dla tych uczniów. Niektóre władze lokalne organizują dla nich wsparcie w ramach kształcenia specjalnego.

ROZDZIAŁ 2

ROZWIĄZANIA EDUKACYJNE

W rozdziale tym przeanalizowano różne sposoby zaspokajania potrzeb zdolnych i utalentowanych dzieci i młodzieży w ramach systemów edukacji na poziomie podstawowym i średnim. Różne przyjęte rozwiązania przedstawiono z punktu widzenia różnych kontekstów politycznych i kulturowych, które zostały omówione w rozdziale 1.

Zależnie od aktualnej polityki edukacyjnej w poszczególnych krajach uwzględnionych w niniejszym opracowaniu, kształcenie uzdolnionych dzieci i młodzieży i wspieranie rozwoju zdolności może stanowić integralną część edukacji ogólnodostępnej bądź przedmiot odrębnych, specjalnych rozwiązań edukacyjnych.

Poniższa analiza opiera się na odpowiedziach na następujące pytania:

- W jaki sposób zaspokaja się specjalne potrzeby edukacyjne zdolnych i utalentowanych dzieci i młodzieży?
- Jeżeli przewidziane są specjalne rozwiązania edukacyjne dla dzieci i młodzieży zdolnej, proszę przedstawić formy organizacji kształcenia i związane z nimi inicjatywy dydaktyczne, które zostały wprowadzone w obrębie szkoły i poza szkołą. Proszę określić, jakiego rodzaju są to rozwiązania, jakiej populacji szkolnej dotyczą (włącznie z poziomem edukacji), dla kogo są przewidziane i kto organizuje takie działania.
- Jeżeli takie specjalne rozwiązania dla dzieci i młodzieży zdolnej nie są przewidziane, w jaki sposób zaspokaja się ich potrzeby edukacyjne?
- Czy takie rozwiązania lub inne środki dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży zdolnej są umocowane w przepisach prawnych? Jak dokładnie są ich podstawy?

2.1. Występowanie rozwiązań edukacyjnych

Większość aktualnie istniejących specjalnych rozwiązań edukacyjnych dla dzieci i młodzieży zdolnej stanowi część systemu szkolnego i jest stosowana w jego ramach (zob.: załącznik 2). Jeśli wprowadzone zostały jakiegokolwiek rozwiązania „pozaszkolne”, współistnieją one na ogół z rozwiązaniami „szkolnymi”. W sumie niemal wszystkie kraje stosują rozwiązania zarówno w obrębie szkoły, jak i poza nią (zob.: rysunek 2.1).

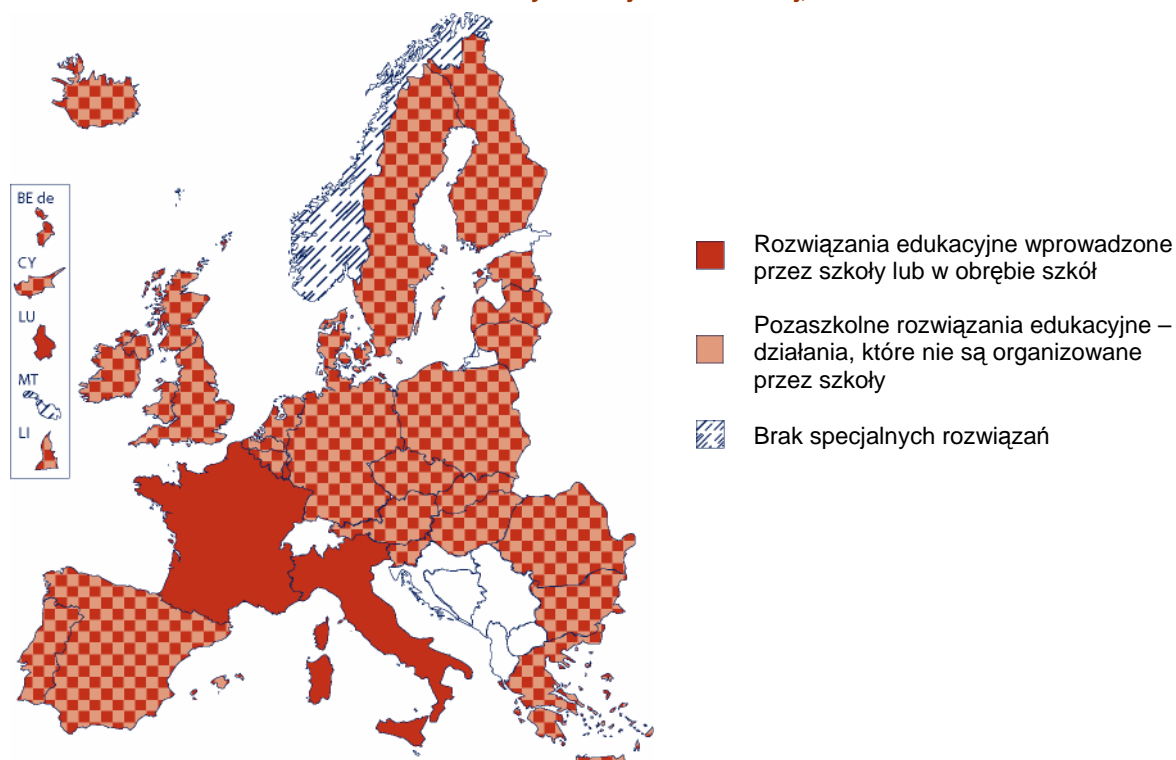
Należy zauważyć, że fakt, iż zdolnych i utalentowanych dzieci nie zalicza się do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nie wyklucza tworzenia dla nich specjalnych rozwiązań. W rzeczywistości niemal wszystkie kraje, które nie umieszczają dzieci i młodzieży wyjątkowo zdolnej w tej grupie (zob.: rysunek 1.3), starają się zaspokajać ich potrzeby poprzez stosowanie specjalnych rozwiązań w obrębie lub za pośrednictwem szkoły, bądź w ramach działań pozaszkolnych.

Na Malcie i w Norwegii nie istnieją specjalne rozwiązania. W Norwegii, w której nie przyjęto terminu określającego dzieci i młodzież zdolną, sytuacja ta odzwierciedla politykę edukacyjną ukierunkowaną na rozwijanie potencjału wszystkich uczniów (zob.: rozdział 1).

Należy również zauważyć, że w żadnym z tych dwóch krajów nie zalicza się dzieci i młodzieży zdolnej do grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (zob.: rysunek 1.3). Jednak brak określonej infrastruktury dla tych dzieci i młodzieży nie oznacza, że nie dostrzega się ich potrzeb edukacyjnych, mogą one bowiem być zaspokajane w procesie kształcenia ogólnego poprzez stosowanie podejścia dydaktycznego, które odpowiada na indywidualne potrzeby wszystkich uczniów. Pod tym względem Maltę i Norwegię można uznać za kraje, które opracowują integracyjną politykę edukacyjną, a równocześnie wybierają model kształcenia zindywidualizowanego. Z analizy rodzajów

stosowanych rozwiązań edukacyjnych (zob.: rysunki 2.2.a i 2.2.b) wynika jednak również, że kilka innych krajów zbliża się do takiego integracyjnego modelu.

Rysunek 2.1: Szkolne i pozaszkolne rozwiązania edukacyjne dla dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej, 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Belgia (BE nl): Ministerstwo edukacji wspiera projekty, których celem jest opracowanie dla szkół metod i materiałów do pracy z grupami uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, włącznie z uczniami o wyjątkowych potencjalnych zdolnościach. Szkoły flamandzkie podejmują różne inicjatywy w tej dziedzinie.

Hiszpania: Zespół psychologów wychowawczych stara się określić potrzeby bardzo zdolnych dzieci i młodzieży w klasie i poza klasą.

Litwa: Wraz z przyjęciem „Strategii dotyczącej kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej” (w grudniu 2005 r.) oraz opracowanego na jej podstawie „Programu” i „Działań” (obydwa dokumenty – w styczniu 2006 r.) stworzone zostaną szersze możliwości finansowania i wprowadzania rozwiązań służących kształceniu dzieci i młodzieży zdolnej.

Objaśnienia

Rozwiązania edukacyjne wprowadzone przez szkoły lub w obrębie szkół: Kategoria ta obejmuje wszystkie specjalne rozwiązania dotyczące szkół, niezależnie od tego, czy są stosowane w całej klasie obejmującej grupy o zróżnicowanym poziomie zdolności, w odrębnej jednorodnej grupie, czy też na zasadzie zajęć pozalekcyjnych.

Pozaszkolne rozwiązania edukacyjne: Wszystkie działania, które mają ułatwić dzieciom i młodzieży naukę, ale nie są organizowane przez szkoły (np. kluby, konkursy, szkoły letnie, inne formalne rozwiązania).

Brak specjalnych rozwiązań: Nie istnieją rozwiązania przewidziane specjalnie dla dzieci i młodzieży zdolnej.

2.2. Rodzaje rozwiązań edukacyjnych

W literaturze dotyczącej kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej i rozwijania zdolności zwraca się uwagę na kilka możliwych, wzajemnie uzupełniających się rozwiązań, które można sklasyfikować w następujących czterech kategoriach: zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie lub bardziej zróżnicowane zajęcia w klasie, kształcenie zindywidualizowane (lub zindywidualizowany program nauczania), zajęcia pozaszkolne i „szybka ścieżka”, tj. możliwość szybszej promocji/ukończenia nauki w krótszym czasie. Te rodzaje rozwiązań zdefiniowano bardziej szczegółowo w objaśnieniach do rysunku 2.2.b. Ponadto w tabeli 2 załącznika przedstawiono konkretne opisy tych rozwiązań w poszczególnych krajach.

Jeśli dany kraj wprowadza specjalne rozwiązania służące zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży zdolnej, opierają się one na ogół na jednolitym modelu kształcenia dla wszystkich poziomów edukacji. I rzeczywiście, jak wynika z rysunków 2.2.a i 2.2.b, w niemal wszystkich krajach zarówno rodzaj, jak i liczba rozwiązań są dość zbliżone w szkołach podstawowych i średnich szkołach ogólnokształcących. Wydaje się zatem, że wiek uczniów czy poziom edukacji nie mają istotnego wpływu na przewidziane rozwiązania, z wyjątkiem Szwecji i Liechtensteinu, gdzie więcej rozwiązań stosuje się na poziomach ISCED 2 i 3.

Dwa kraje realizujące integracyjną politykę edukacyjną, które wybrały model nauczania zindywidualizowanego (Malta i Norwegia), nie podały danych do rysunków 2.2.a i 2.2.b, ponieważ przyjęły całościowe podejście do zaspokajania potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży zdolnej w ramach swych systemów. Na przykład w Norwegii, w białej księdze z 2003 r., przedstawiono koncepcję „Promowania wiedzy” (*Kunnskapsløftet*), zgodnie z którą wszyscy uczniowie i przyuczani do zawodu uczniowie-terminatorzy mają prawo do nauki według specjalnie dostosowanych zindywidualizowanych programów kształcenia, opartych na ich wymaganiach i potrzebach. Stworzenie wszystkim uczniom i terminatorom takich samych możliwości rozwijania wiedzy i umiejętności uznaje się za niezbędny warunek równości szans.

Spośród różnych wymienionych rodzajów rozwiązań edukacyjnych **zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane zajęcia** prowadzi się częściej w szkolnictwie średnim niż podstawowym i zawsze w połączeniu z innym rozwiązaniami. Takie zajęcia w szkole podstawowej organizuje 13 krajów, a w szkołach średnich – 19 krajów.

Bardzo często spotykanym rozwiązaniem jest **kształcenie zindywidualizowane** – prowadzone w ramach klas ogólnodostępnych o zróżnicowanym poziomie zdolności lub w odrębnych grupach. Tego rodzaju podejście jest również na ogół umocowane w przepisach prawnych. Jeśli chodzi o kształcenie w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności lub odrębnych grupach, należy zwrócić uwagę na różnice pomiędzy szkolnictwem podstawowym i średnim. Na poziomie ISCED 1 obydwa rodzaje kształcenia prowadzi się niemal w takim samym zakresie, natomiast na poziomach ISCED 2 i 3 rzadziej spotyka się grupy o zróżnicowanym poziomie zdolności. Na tych wyższych poziomach kształcenie odbywa się w klasach lub szkołach specjalizujących się w dziedzinie sportu lub sztuk pięknych. Należy zauważyć, że odrębne rozwiązania w szkolnictwie podstawowym polegają przede wszystkim na dzieleniu uczniów na grupy według ich zdolności, a rzadziej na tworzeniu specjalistycznych szkół czy klas dla dzieci zdolnych.

Zajęcia pozaszkolne prowadzone są równie często jak kształcenie zindywidualizowane. Jednak zajęcia pozaszkolne w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności są znacznie mniej rozpowszechnionym rozwiązaniem niż zajęcia w grupach jednorodnych. Są one też rzadziej przedmiotem uregulowań prawnych, ponieważ na ogół prowadzą je placówki niezależne od państwa. Należy zauważyć, że za egzaminy konkursowe odpowiadają często same władze centralne – jak np. w przypadku konkursów dotyczących przedmiotów ogólnokształcących bądź konkursów sportowych czy artystycznych.

Jednym z najbardziej rozpowszechnionych rozwiązań zarówno w szkolnictwie podstawowym, jak i średnim jest „**szybka ścieżka**”. Wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, rozwiązanie to zostało przewidziane w przepisach prawnych. Tego rodzaju rozwiązanie przyjęto w zdecydowanej większości krajów. W szkolnictwie podstawowym szybka ścieżka jest jedynym rozwiązaniem stosowanym w czterech krajach (Luksemburgu, Szwecji, Lichteinsteinie i Rumunii).

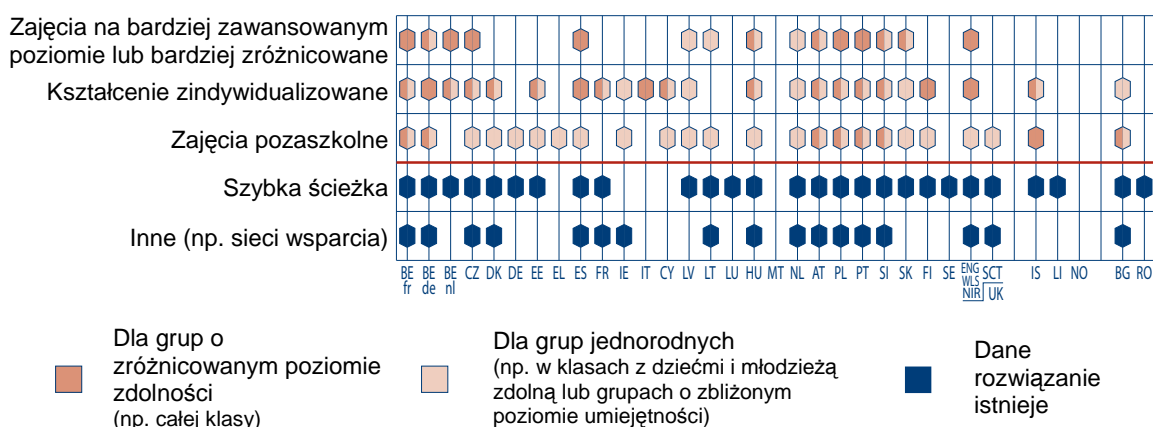
Inne specjalne rozwiązania edukacyjne, jak np. ośrodki dla dzieci i młodzieży zdolnej, ich rodziców oraz nauczycieli czy specjalne sieci zapewniające wsparcie, istnieją w połowie wszystkich krajów uwzględnionych w niniejszym opracowaniu.

W sumie, w większości spośród dziesięciu krajów lub regionów, które zaliczają dzieci i młodzież zdolną do grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Republika Czeska, Estonia, Grecja, Hiszpania, Francja, Irlandia, Portugalia, Słowenia, Słowacja i Zjednoczone Królestwo (Szkocja) (zob.: rysunek 1.3), stosuje się kilka lub wszystkie specjalne rozwiązania edukacyjne. Jeśli uczniów zdolnych zalicza się do grupy ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, różne rozwiązania są przewidziane w przepisach prawnych, a w związku z tym szkoły są zobowiązane do stosowania ich w praktyce.

Z analizy wynika również, że większość z wymienionych wyżej dziesięciu krajów lub regionów wprowadziła kryteria klasyfikacyjne (zob.: rysunek 1.2) służące identyfikowaniu dzieci i młodzieży zdolnej. Takie podejście zdaje się potwierdzać założenie, że jeśli dla tej grupy mają być przewidziane pewne rozwiązania edukacyjne, należy najpierw określić, kogo można do niej zakwalifikować. W krajach tych istnienie kryteriów jest zatem niezbędnym warunkiem kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej. Jednak w trzech krajach, Estonii, Grecji i Słowacji, nie istnieją oficjalne kryteria klasyfikacyjne umożliwiające identyfikowanie tych dzieci. W Estonii może to wynikać z tego, że określanie wymagań młodych ludzi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i tworzenie dla nich indywidualnych programów nauczania należy do zadań nauczycieli. Z kolei w Grecji takie kryteria nie istnieją już obecnie w związku z tym, że zmieniła się polityka edukacyjna wobec tej grupy.

Dane z niniejszych badań potwierdzają, że zdecydowaną większość krajów, w których populacja dzieci i młodzieży zdolnej jest przedmiotem uregulowań prawnych, stanowią te, w których wprowadzono najwięcej rozwiązań edukacyjnych specjalnie ukierunkowanych na zaspokojenie jej potrzeb. W krajach tych takie rozwiązania są również najbardziej zróżnicowane.

Rysunek 2.2a: Rodzaje specjalnych rozwiązań edukacyjnych/dydaktycznych dla dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej na poziomie ISCED 1, 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Luksemburg: W ramach aktualnej rewizji ustawy o szkolnictwie podstawowym przewiduje się m.in. wprowadzenie dwuletnich etapów, które można ukończyć w ciągu roku lub trzech lat.

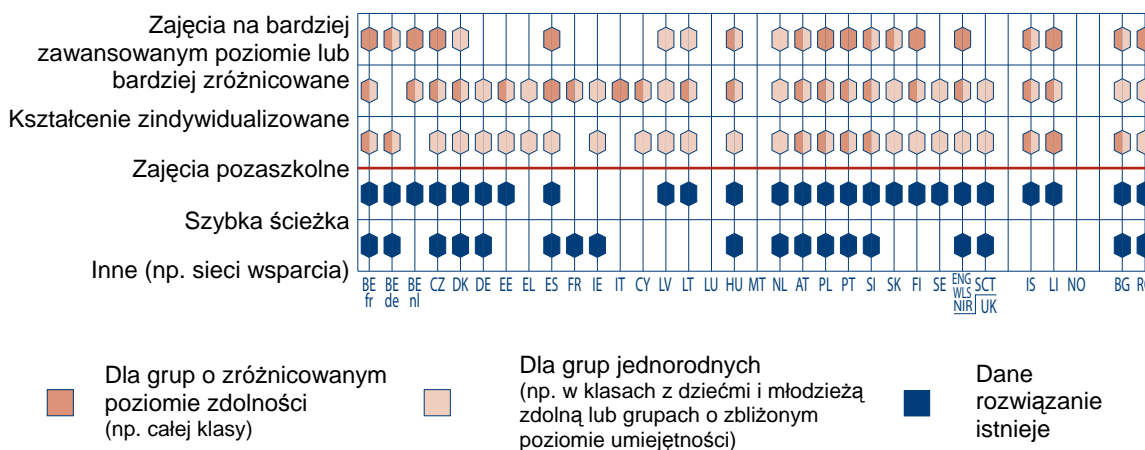
Portugalia: W regionie Madery istnieją specjalne przepisy o szerszym kształceniu dla dzieci i młodzieży bardzo zdolnej, które ma być prowadzone zgodnie z planem operacyjnym i na zasadzie integracyjnej w ramach klas. W kontynentalnej części Portugalii rozporządzenie ministerialne z listopada 2005 r. przewiduje tworzenie planu

rozwoju dla uczniów o wyjątkowych zdolnościach do nauki (ISCED 1 i 2).

Finlandia: Uczniowie o wymaganych zdolnościach do nauki mogą rozpocząć kształcenie elementarne (ISCED 1) o rok wcześniej. Zdolności te określa się na podstawie testów psychologicznych i, w razie potrzeby, badań medycznych.

Norwegia: Zgodnie z koncepcją „Promowania wiedzy” uczniowie szkół średnich I stopnia mogą wybierać przedmioty i tematy z programu szkoły średniej II stopnia.

Rysunek 2.2b: Rodzaje specjalnych rozwiązań edukacyjnych/dydaktycznych dla dzieci i młodzieży zdolnej/utalentowanej na poziomach ISCED 2 i 3, 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Belgia (BE de): W nadchodzących latach zamierza się wprowadzić przepisy przewidujące zindywidualizowane kształcenie. Promocja w ramach szybkiej ścieżki jest możliwa w przypadku, gdy wcześniej niż zwykle przystąpi się do egzaminów przeprowadzanych na zakończenie głównego etapu kształcenia w szkole średniej (przez komisję egzaminacyjną Wspólnoty Niemieckojęzycznej).

Dania: Szybka ścieżka i kształcenie zindywidualizowane istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 2.

Niemcy: Inne rozwiązania istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 3.

Francja: Kształcenie zindywidualizowane (grupy o zróżnicowanym poziomie zdolności) istnieje wyłącznie na poziomie ISCED 2.

Portugalia: Szybka ścieżka, kształcenie zindywidualizowane i zajęcia pozaszkolne (grupy o zróżnicowanym poziomie zdolności) istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 2.

Słowacja: Rozwiązania są przewidziane przede wszystkim dla poziomu ISCED 2. Tylko jedna niezależna szkoła oferuje takie same możliwości na poziomie ISCED 3.

Szwecja: Zajęcia pozaszkolne istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 3.

Finlandia: Szybka ścieżka istnieje wyłącznie na poziomie ISCED 3, na którym nauczanie nie jest „przypisane” do klas tworzonych według rocznika. W związku z tym uczniowie mają możliwość szybszej progresji, mogą zaliczać przedmioty w swoim tempie lub samodzielnie przystępować do egzaminów (samokształcenie). Niektóre szkoły średnie II stopnia współpracują z uczelniami, co umożliwi uczęszczanie na zajęcia uniwersyteckie i zaliczanie ich już na poziomie ISCED 3.

Zjednoczone Królestwo (ENG, WLS, NIR): Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane (grupy o zróżnicowanym poziomie zdolności) istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 2.

Islandia: Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane oraz zajęcia pozaszkolne (grupy jednorodne) istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 3.

Liechtenstein: Szybka ścieżka i kształcenie zindywidualizowane (grupy jednorodne) istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 2; zajęcia pozaszkolne istnieją wyłącznie na poziomie ISCED 3.

Objaśnienia (Rysunki 2.2a i 2.2b)

Informacje podane na rysunkach 2.2a i 2.2b opierają się na konkretnych opisach rozwiązań istniejących w poszczególnych krajach, które przedstawiono w załączniku 2.

Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane obejmują stosowanie zróżnicowanych metod nauczania w celu dokładniejszego przerobienia przedmiotów szkolnych z programu nauczania i/lub uwzględnienia szerszego zakresu najważniejszych elementów tematycznych przewidzianych w tym programie.

Kształcenie zindywidualizowane stwarza dzieciom i młodzieży możliwość progresji w preferowanym tempie i/lub realizacji indywidualnego programu nauczania, a równocześnie pozostawia im dostatecznie dużo czasu na zajęcia edukacyjne, które nie są na ogół przewidziane w programie nauczania, i rozwijanie zdolności w określonej dziedzinie (sportu, sztuk pięknych, twórczości indywidualnej czy preferowanego przedmiotu szkolnego). Wprawdzie rozwiązania takie są na ogół przewidziane w ramach edukacji szkolnej, całe klasy lub grupy pracują w ten sposób okazjonalnie, a o ich składzie (lub zmianie składu) decydują specjalne zdolności uczniów w danej

dziedzinie.

Zajęcia pozaszkolne organizowane przez szkołę lub placówki pozaszkolne umożliwiają dzieciom i młodzieży rozwijanie uzdolnień w określonym obszarze (kluby, konkursy, szkoły letnie, badania naukowe, twórczość artystyczna).

Szybka ścieżka umożliwia młodzieży szybsze ukończenie cyklu kształcenia w szkole, poprzez uczęszczanie na normalne zajęcia oraz korzystanie z takich równoległych rozwiązań, jak prywatna nauka czy poddawanie się ocenie dokonywanej przez państwową komisję egzaminacyjną.

Inne to kategoria obejmująca rozwiązania, których nie można sklasyfikować zgodnie z powyższymi kryteriami, np. ośrodki dla dzieci i młodzieży, w których można dodatkowo rozwijać zainteresowania, czy sieci funkcjonujące jako ośrodki wsparcia naukowego dla dzieci i młodzieży lub specjalistów z danej dziedziny.

ROZDZIAŁ 3

PROBLEMATYKA WSPIERANIA ROZWOJU UCZNIÓW ZDOLNYCH W KSZTAŁCENIU I DOSKONALENIU ZAWODOWYM NAUCZYCIELI

Nauczyciele mogą odgrywać istotną rolę w doborze, wspieraniu realizacji i monitorowaniu rozwiązań edukacyjnych dla zdolnych i utalentowanych dzieci i młodzieży. Niezależnie od tego, jaką politykę edukacyjną przyjęły poszczególne kraje w celu stymulowania rozwoju uczniów zdolnych, warto przeanalizować, w jaki sposób przygotowuje się nauczycieli do codziennej pracy z dziećmi i młodzieżą o wyjątkowym potencjale i zdolnościach.

Niniejszy, trzeci rozdział powstał w oparciu o odpowiedzi na następujące pytania:

- W jaki sposób w kształceniu nauczycieli uwzględniono problematykę dotyczącą uczniów zdolnych i wspierania rozwoju ich zdolności? Czy oficjalny program kształcenia nauczycieli obejmuje te zagadnienia?
- Czy w ramach doskonalenia zawodowego nauczycieli istnieją moduły lub szkolenia, które dotyczą konkretnie potrzeb edukacyjnych tej grupy dzieci i młodzieży? Jakie są dokładnie cele szkoleń w tym zakresie? Czy istnienie tego rodzaju szkoleń lub ich forma zależy od poziomu edukacji?
- Czy pewne moduły kształcenia lub doskonalenia zawodowego nauczycieli dotyczące kształcenia uczniów zdolnych są obowiązkowe? Jeśli tak, w jakich konkretnie przypadkach?

3.1. Kształcenie nauczycieli

Problematykę dotyczącą uzdolnień uwzględnia się w kształceniu nauczycieli na zasadzie obowiązkowej lub opcjonalnej. W kilku krajach, w których uczelnie posiadają znaczną autonomię, poszczególne uczelnie mogą same decydować o statusie tej problematyki w kształceniu nauczycieli. Problematyka uzdolnień i metody pracy z uczniami zdolnymi są obowiązkowym tematem w kształceniu nauczycieli w niemal połowie wszystkich omawianych tu krajów. W pozostałych krajach tę problematykę uwzględnia się na zasadzie opcjonalnej lub nie wspomina się o niej w oficjalnych zaleceniach; wyjątek stanowią Liechtenstein i Niemieckojęzyczna Wspólnota Belgii (szkolnictwo średnie), w przypadku których kształcenie nauczycieli odbywa się za granicą.

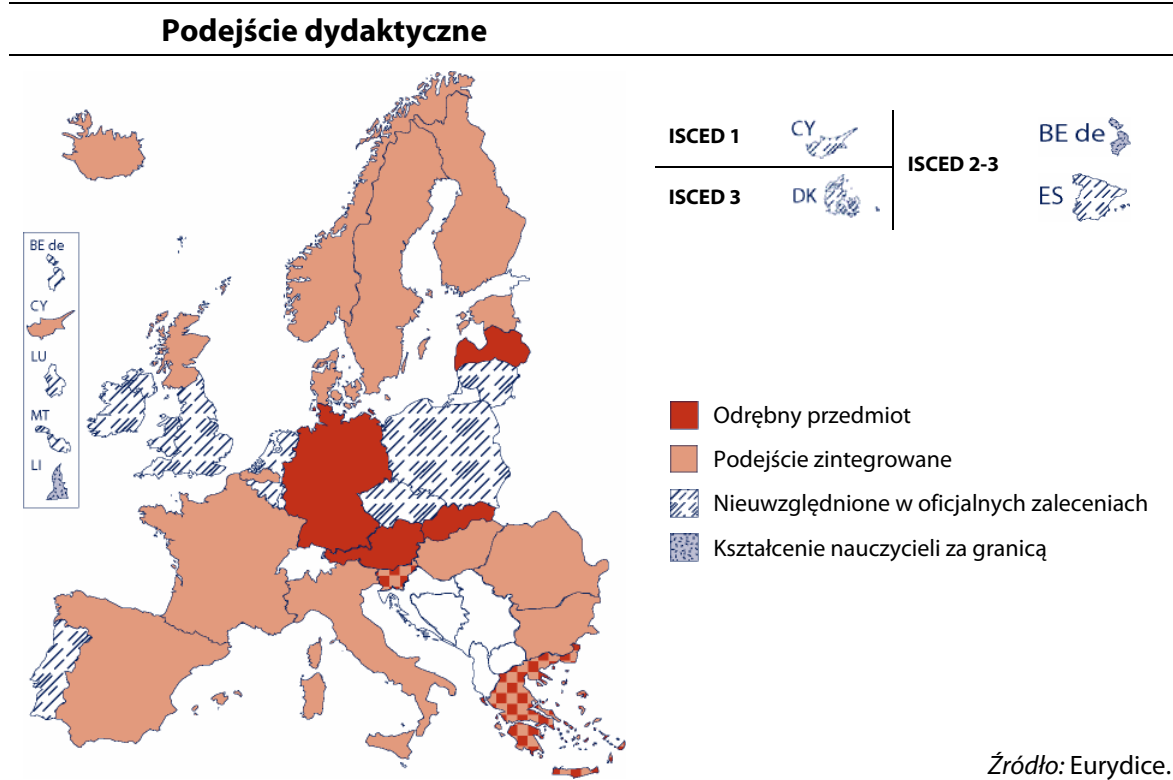
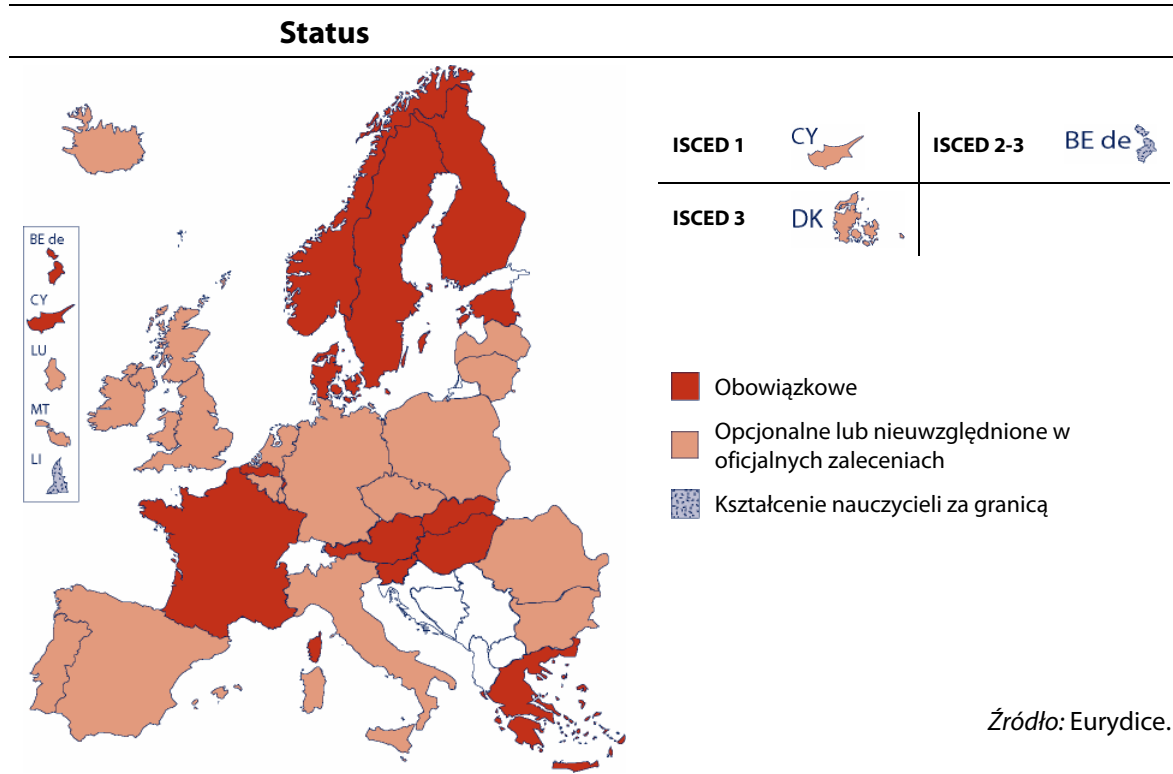
Przyszłych nauczycieli zapoznaje się problematyką uczniów zdolnych w różny sposób. Może ona stanowić treść odrębnego przedmiotu lub być włączona do innych przedmiotów (na przykład zajęć dotyczących kształcenia zindywidualizowanego lub specjalnych potrzeb edukacyjnych). W dwóch krajach (Grecji i Słowenii) przyjęto podejście dwutorowe, umieszczając tę problematykę w specjalnych modułach i włączając ją w zakres szerszej tematyki. W Niemczech, na Łotwie oraz w Austrii i Słowacji problematyki dotyczącej uzdolnień naucza się wyłącznie jako odrębnego przedmiotu. W połowie wszystkich krajów preferuje się podejście zintegrowane. W dziesięciu krajach nie określono podejścia do przekazywania wiedzy na temat uzdolnień i wspierania rozwoju uczniów zdolnych.

W 17 krajach lub regionach, w których problematyka ta nie stanowi odrębnego przedmiotu, naucza się jej głównie w ramach zajęć na temat kształcenia zindywidualizowanego. Zjednoczone Królestwo (Szkocja) i Grecja przyjęły dość zbliżone podejście w ramach zajęć poświęconych kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W Słowenii problematykę dotyczącą uzdolnień omawia się w kontekście szerszych zagadnień psychologicznych.

W krajach, w których treści kształcenia nauczycieli określają same placówki prowadzące to kształcenie, sytuacja jest czasem bardziej złożona. W oficjalnych zaleceniach w tych krajach – jak w przypadku

standardów kwalifikacji w Zjednoczonym Królestwie (Anglii, Walii i Irlandii Północnej) – określa się jednak często ogólne cele kształcenia i wytyczne, których należy przestrzegać.

Rysunek 3.1: Status zajęć dotyczących problematyki uczniów zdolnych w kształceniu nauczycieli i rodzaj przyjętych podejść dydaktycznych (ISCED 1-3), 2005/06

Dodatkowe uwagi (Rysunek 3.1)

Belgia (BE fr): W ramach kształcenia nauczycieli w niektórych *Hautes Ecoles* i uniwersytetach uwzględnia się jednak tę problematykę, choć stosowane podejścia nie opierają się na oficjalnych zaleceniach.

Belgia (BE de): Obecnie przygotowuje się nowy program, który będzie uwzględniał problematykę dzieci zdolnych. Po jego przyjęciu problematyka ta będzie obowiązkowo omawiana w ramach kształcenia nauczycieli poziomów ISCED 0 i 1. We Wspólnocie Niemieckojęzycznej nie kształcą się nauczycieli szkół średnich.

Francja: Obecnie opracowuje się nowy program kształcenia, w którym znajdzie się stwierdzenie, że „nauczycieli należy przygotowywać do tworzenia takich warunków kształcenia, które będą ułatwiać postępy wszystkich uczniów”. W związku z tym większą uwagę zwróci się na potrzeby dzieci i młodzieży zdolnej.

Hiszpania: Zajęcia dotyczące problematyki uzdolnień są prowadzone w ramach szerszych przedmiotów oraz – jedynie w kilku placówkach – jako odrębny przedmiot. Treści te mogą być wyszczególnione na świadectwie (*Título de Especialización Didáctica* (TED)) wymaganym do nauczania na poziomach ISCED 2 i 3.

Irlandia: Krajowa Rada ds. Programów Nauczania i Oceny (*National Council for Curriculum and Assessment*) przygotowuje obecnie wytyczne programowe dla nauczycieli pracujących z uczniami wyjątkowo zdolnymi. Wytyczne te mają obowiązywać od roku szkolnego 2006/07.

Litwa: Wraz z przyjęciem „Strategii dotyczącej kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej” (grudzień 2005 r.) i opracowanego na jej podstawie „Programu” (styczeń 2006 r.) problematyka ta została oficjalnie uwzględniona w programie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, a placówki będą musiały opracować moduły poświęcone metodyce nauczania tej kategorii dzieci i młodzieży.

Węgry: Kształcenie nauczycieli jest uregulowane w rozporządzeniu rządowym 111/1997, w którym określono główne dziedziny kształcenia nauczycieli. Obejmują one „rozwój uzdolnionych dzieci i młodzieży/uczniów”.

Zjednoczone Królestwo (ENG/WLS/NIR): Standardy kwalifikacji zobowiązują jednak nauczycieli do tego, aby potrafili indywidualizować nauczanie w celu zaspokojenia potrzeb wszystkich uczniów, włącznie z uczniami bardziej zdolnymi.

Objaśnienia

Odrębny przedmiot: Problematyka dotycząca uzdolnień jest traktowana jako niezależny przedmiot i przerabiana odrębnie.

Podejście zintegrowane: Problematyka ta jest omawiana w szerszym kontekście – w ramach zajęć z innych przedmiotów, koncentrujących się przeważnie na dzieciach i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub na indywidualizacji procesu kształcenia.

Problematyka nieuwzględniona w oficjalnych zaleceniach/autonomia placówek: Decyzje o prowadzeniu zajęć dotyczących tej problematyki i podejście do jej nauczania leżą w gestii placówek prowadzących kształcenie.

3.2. Doskonalenie zawodowe nauczycieli

W 18 krajach nauczyciele szkół podstawowych i średnich mogą zapisać się – w ramach doskonalenia – na moduł dotyczący uczniów zdolnych. W większości przypadków tego rodzaju szkolenia są bardzo zróżnicowane, a oferta w tym zakresie rozszerza się stopniowo wraz z rosnącym zapotrzebowaniem.

W dwóch krajach (na Malcie i w Norwegii), które realizują integracyjną politykę edukacyjną, ukierunkowaną na zaspokojenie potrzeb wszystkich dzieci i młodzieży, i nie przewidują specjalnych rozwiązań dla dzieci i młodzieży zdolnej (zob.: rozdział 2.1), nie prowadzi się w ogóle kursów doskonalenia zawodowego dotyczących problematyki uzdolnień. Na Malcie nie istnieją zalecenia dotyczące tej problematyki w odniesieniu do kształcenia ani doskonalenia zawodowego nauczycieli. Jak wynika z dostępnych informacji, kursów doskonalenia zawodowego w tym zakresie nie prowadzi się też w Danii i Grecji, na Litwie i Łotwie, w Luksemburgu, Finlandii, Szwecji i Islandii.

Kursy doskonalenia zawodowego mogą być prowadzone przez kilka rodzajów placówek. Oprócz państwowych placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli, tego rodzaju szkolenia oferują czasem uczelnie. W kilku krajach szkolenia kończące się kwalifikacjami uznawanymi na poziomie europejskim organizuje także Europejska Rada ds. Wybitnych Uzdolnień (*European Council for High Ability, ECHA*). Czeski oddział ECHA prowadzi doradztwo, organizuje specjalistyczne warsztaty oraz stara się upowszechnić wśród rodziców, nauczycieli i innych zainteresowanych osób wiedzę o problemach uczniów szczególnie uzdolnionych, ale nie organizuje szkoleń kończących się kwalifikacjami uznawanymi na poziomie europejskim (Dyplomem ECHA). I wreszcie, istnieje szereg specjalistycznych organizacji krajowych zajmujących się wspieraniem rozwoju uzdolnień, które oferują szkolenia lub udzielają informacji.

W kilku krajach (np. Republice Czeskiej, Hiszpanii, Francji, Portugalii i Słowenii) prowadzi się specjalne kursy dla psychologów i pedagogów szkolnych. Tak wygląda sytuacja przede wszystkim w tych krajach, w których istotną rolę w procesie identyfikowania uczniów zdolnych odgrywa ocena wielodyscyplinarna. Część kursów jest także przeznaczona dla nauczycieli, którzy pracują w klasach lub szkołach skupiających uczniów zdolnych.

Jeśli chodzi o tematykę, jaką obejmują moduły, część koncentruje się na metodach identyfikowania dzieci i młodzieży zdolnej, inne na ich potrzebach edukacyjnych, a jeszcze inne na doborze odpowiednich rozwiązań edukacyjnych. Czasem uwzględnia się także bardziej konkretne zagadnienia, jak indywidualna kreatywność.

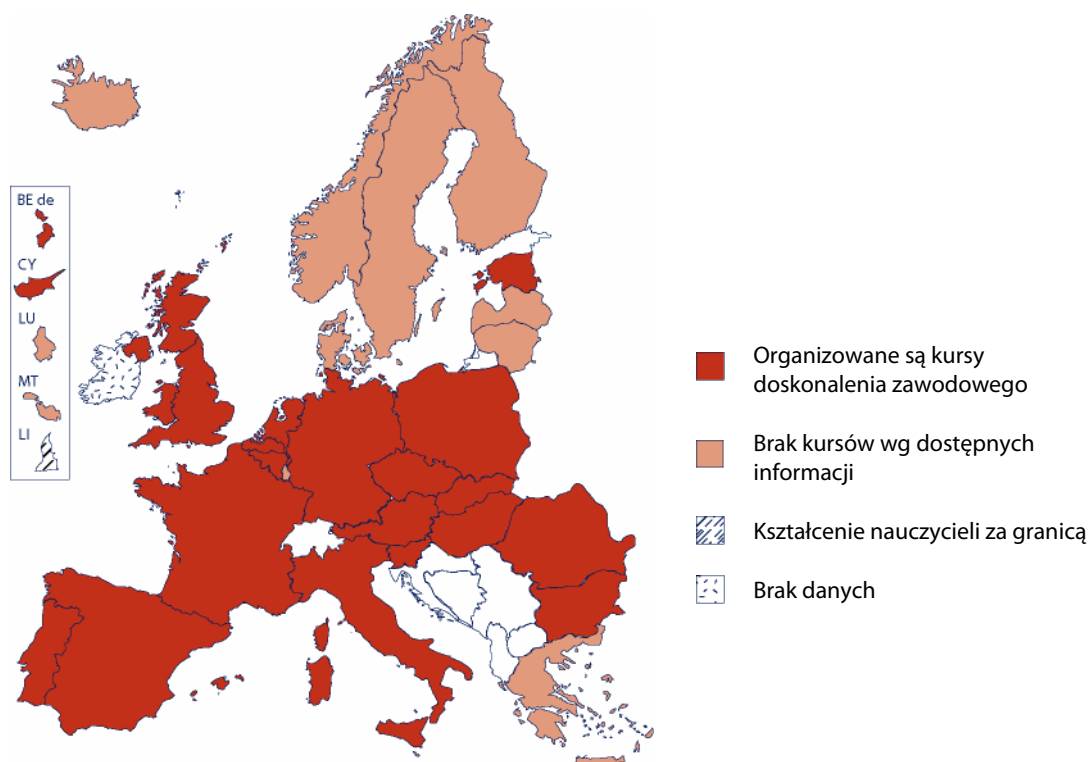
Jeśli z kolei chodzi o czas trwania kursów, należy zwrócić uwagę na znaczne zróżnicowanie oferty, a tym samym szerokie możliwości pogłębiania wiedzy na temat uzdolnień. Część kursów trwa stosunkowo krótko (jeden lub kilka dni), natomiast inne – np. na Węgrzech, w Słowacji i Zjednoczonym Królestwie (Anglii, Walii i Irlandii Północnej) – kończą się świadectwem ukończenia studiów podyplomowych.

Kursy te nie są w żadnym kraju obowiązkowe, co odzwierciedla sposób organizacji doskonalenia zawodowego nauczycieli w zdecydowanej większości krajów europejskich. Sytuacja wygląda bowiem tak, że wprawdzie samo doskonalenie zawodowe jest w wielu krajach obowiązkowe, nauczyciele niemal zawsze mogą samodzielnie wybierać tematykę szkoleń, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i wymaganiami.

Należy jednak odnotować dwa wyjątki. W Zjednoczonym Królestwie (Anglii) przyjmuje się, że osoby koordynujące pracę z młodzieżą zdolną w programie „Dokonałość w miastach” (*Excellence in Cities*) powinny ukończyć odpowiednie szkolenie. To samo dotyczy nauczycieli w Słowacji.

Na zakończenie należy zauważyć, że w kilku krajach istnieją prywatne lub państwowe placówki, które specjalizują się we wspieraniu rozwoju dzieci i młodzieży o dużych potencjalnych zdolnościach. Organizacje te oferują pomoc nauczycielom i szkołom, prowadzą kursy i określają – lub pomagają określić – najbardziej odpowiednie metody kształcenia dla każdego ucznia. Tego rodzaju placówki istnieją na przykład w Belgii (Wspólnocie Francuskiej i Niemieckojęzycznej), Hiszpanii, Irlandii, Holandii, Austrii, Polsce, Portugalii i Zjednoczonym Królestwie.

Rysunek 3.2: Problematyka dotycząca uzdolnień uczniów w doskonaleniu zawodowym nauczycieli (ISCED 1-3), 2005/06

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi

Belgia (BE fr): W ostatnich latach różne placówki przygotowały różne inicjatywy w dziedzinie kształcenia ustawicznego. Moduły kształcenia ustawicznego będą udostępniane specjalistom zajmującym się edukacją od września 2006 r.

Belgia (BE nl): Szkoły same odpowiadają za organizację prowadzonego doskonalenia zawodowego, a na ten cel otrzymują specjalne środki finansowe. Jednym z tematów szkoleń mogą być uczniowie zdolni.

Francja: Większość szkoleń w ramach doskonalenia zawodowego jest prowadzona na zasadzie doraźnej lub w ramach badań nad problematyką uzdolnień.

Łotwa: Prowadzone obecnie szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego koncentrują się na wspieraniu rozwoju indywidualnej kreatywności i indywidualizacji procesu kształcenia.

Litwa: Wraz z przyjęciem „Strategii dotyczącej kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej” (grudzień 2005 r.) i opracowanego na jej podstawie „Programu” (styczeń 2006 r.) problematyka ta została oficjalnie uwzględniona w programie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, a placówki będą musiały opracować moduły poświęcone metodyce kształcenia tej kategorii dzieci i młodzieży.

Węgry: Moduły stanowią część dwuletniego programu podnoszenia kwalifikacji (na poziomie podyplomowym/studiów drugiego stopnia) w zakresie kształcenia uczniów zdolnych, kończącego się tytułem zawodowym (600 godzin), na Uniwersytecie w Debreczynie i Uniwersytecie im. Loranda Eotvosa w Budapeszcie. Inne programy doskonalenia zawodowego w tym zakresie prowadzą na Węgrzech różne organizacje.

Holandia: Kursy doskonalenia zawodowego organizuje się zgodnie z decyzją danej placówki.

Słowacja: Ten moduł szkoleniowy jest obowiązkowy dla nauczycieli, którzy zamierzają prowadzić odrębne zajęcia dla dzieci i młodzieży zdolnej.

Zjednoczone Królestwo (SCT): Rząd zobowiązał się do przeszkolenia dodatkowych 400 specjalistów w dziedzinie wychowania fizycznego oraz specjalistów w dziedzinie muzyki, sztuki i dramatu. Chodzi tu o stworzenie warunków do szerszych działań w tych dziedzinach, co może pozwolić na lepsze zaspokajanie szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży zdolnej.

PODSUMOWANIE

Z niniejszego krótkiego przeglądu porównawczego polityk edukacyjnych dotyczących wspierania rozwoju uczniów zdolnych w Europie wynika wyraźnie, że niezależnie od tego, gdzie określono konkretnie zakres tej problematyki, definicje są dość zbliżone w różnych krajach. W zdecydowanej większości krajów – wyjątkami są Francja i Irlandia – uznaje się, że „zdolności” i „talenty” odnoszą się do inteligencji w szerokim znaczeniu tego słowa. Terminów tych używa się zatem w odniesieniu do zdolności psychomotorycznych oraz zdolności umysłowych i artystycznych, a wszystkie one są traktowane na równych zasadach. W mniejszym stopniu mogą one odnosić się również do interpersonalnych i emocjonalnych aspektów rozwoju.

Wprawdzie wszystkie kraje europejskie są zgodne co do tego, że dzieci i młodzież o wyjątkowych zdolnościach – podobnie jak wszyscy młodzi ludzie – powinny mieć możliwość maksymalnego rozwijania swych wrodzonych talentów i dorastania w warunkach sprzyjających temu rozwojowi, wyraźnie widać, że poglądy na to, w jaki sposób najlepiej zaspokajać ich potrzeby, są bardzo zróżnicowane. Z informacji zawartych w niniejszym raporcie, zwłaszcza dotyczących samego stosowania różnych rozwiązań edukacyjnych, wynika, że kraje można umieścić w spektrum, w którym na jednym krańcu znajduje się podejście integracyjne, a na drugim krańcu znacznie bardziej „separatystyczne” podejście.

W modelu integracyjnym nie istnieją kryteria określające, kto jest, a kto nie jest „zdolny”. Z edukacyjnego punktu widzenia, nie stosuje się żadnych specjalnych rozwiązań. Potrzeby dzieci i młodzieży zdolnej – tak jak potrzeby wszystkich innych uczniów – zaspokajają się zgodnie z ogólną polityką edukacji opartej na zasadzie indywidualizacji kształcenia. Najbliżej tego krańca spektrum znajduje się Norwegia, a niezbyt daleko od niego plasują się trzy pozostałe kraje skandynawskie (Finlandia, Szwecja i Islandia) oraz Malta.

Na drugim krańcu politykę edukacyjną wobec dzieci i młodzieży zdolnej można określić jako bardzo selektywną. W podejściu tym używa się oficjalnego terminu określającego zbiorczo dzieci i młodzież zdolną. Kryteria określające, kto jest zdolny, są jasno zdefiniowane i na ogół opierają się na wynikach i osiągnięciach w nauce, czasem w połączeniu z wynikami sprawdzianów uzdolnień. Dzieci i młodzież zdolna mogą, ale nie muszą być zaliczane do grupy mającej specjalne potrzeby edukacyjne. W modelu tym przepisy prawne przewidują wiele bardzo różnych rozwiązań specjalnych, a dzieci i młodzież zdolną umieszcza się na ogół razem w grupach jednorodnych. W związku z tym ten teoretyczny model istnieje tam, gdzie funkcjonuje też wiele szkół specjalistycznych, profilowanych.

Z dostępnych informacji wynika, że żaden kraj europejski nie przyjął pełnej wersji tego modelu. Niemniej jednak wydaje się, że niektóre kraje, np. Republika Czeska, Łotwa i Polska, są bliższe tego modelu niż inne. W krajach tych stosuje się wiele różnych specjalnych rozwiązań dla odrębnych grup i istnieją specjalistyczne szkoły rozwijające różne uzdolnienia, zwłaszcza w szkolnictwie średnim.

Większość krajów znajduje się pomiędzy tymi dwoma krańcami i wybiera podejście łączące rozwiązania ukierunkowane na integrację w szkole z równoczesnym tworzeniem odrębnych grup, zwłaszcza w ramach zajęć pozaszkolnych. Praktycznie wszystkie kraje umożliwiają dzieciom i młodzieży zdolnej ukończenie nauki w szkole w krótszym czasie.

Jeśli chodzi o kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie problematyki rozwijania uzdolnień, sytuacja jest bardzo zróżnicowana, przede wszystkim pod względem przyjętego podejścia. W niektórych krajach problematyce tej poświęcone są odrębne zajęcia czy kursy, natomiast gdzie indziej jest ona włączona do innych przedmiotów, bądź też nie opracowuje się specjalnych zaleceń w tym zakresie, z uwagi na znaczną autonomię placówek prowadzących kształcenie lub doskonalenie zawodowe.

W kilku krajach odnotowano rosnące zainteresowanie nauczycieli problematyką ucznia zdolnego, a w kilku systemach prawnych wprowadza się obecnie zmiany w celu większego zróżnicowania oferty edukacyjnej dla uczniów zdolnych. W przyszłości warto będzie przeanalizować, czy różnego rodzaju badania i działania edukacyjne wskażą nowe podejścia w tej dziedzinie, a przede wszystkim warto ocenić efekty różnych aktualnie realizowanych polityk.

KODY, SKRÓTY I AKRONIMY

Kody krajów

EU	Unia Europejska	PL	Polska
		PT	Portugalia
BE	Belgia	SI	Słowenia
BE fr	Belgia – Wspólnota Francuska	SK	Słowacja
BE de	Belgia – Wspólnota Niemieckojęzyczna	FI	Finlandia
BE nl	Belgia – Wspólnota Flamandzka	SE	Szwecja
CZ	Republika Czeska	UK	Zjednoczone Królestwo
DK	Dania	UK-ENG	Anglia
DE	Niemcy	UK-WLS	Walia
EE	Estonia	UK-NIR	Irlandia Północna
EL	Grecja	UK-SCT	Szkocja
ES	Hiszpania		
FR	Francja	Kraje EFTA/EEA	3 kraje Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (ang. EFTA), które należą do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (ang. EEA)
IE	Irlandia		
IT	Włochy		
CY	Cypr		
LV	Łotwa	IS	Islandia
LT	Litwa	LI	Liechtenstein
LU	Luksemburg	NO	Norwegia
HU	Węgry		
MT	Malta	Kraje kandydujące do UE	
NL	Holandia	BG	Bułgaria
AT	Austria	RO	Rumunia

Kodsy statystyczne

- (:) Brak danych
- (-) Nie dotyczy

Akronim

ISCED Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Wykształcenia (*International Standard Classification of Education*)

ZAŁĄCZNIKI

Tabela 1: Terminologia i definicje odnoszące się do dzieci i młodzieży zdolnej, 2005/06

	Używany termin w oryginalnej wersji językowej	Odpowiednik w języku polskim	Pełna definicja Kryteria klasyfikacji i uwzględnione dziedziny lub aspekty
BE fr	Jeunes à haut potentiel.	Młody człowiek o dużych potencjalnych zdolnościach.	O dużych potencjalnych zdolnościach świadczy współlistnienie i skoordynowanie całego szeregu czynników, w szczególności gdy dziecko posiada zdolności wskazujące na to, że pod względem etapu rozwoju znacznie wyprzedza innych uczniów w tym samym wieku. Najczęściej stosowanym narzędziem oceny jest test inteligencji; stanowi on jednak tylko jeden etap w bardziej kompleksowej ocenie danego ucznia. Nie zdefiniowano formalnych kryteriów.
BE de	Hochbegabte Schüler; Schüler mit besonderer Begabung.	Uczniowie zdolni; uczniowie utalentowani/uzdolnieni.	Dzieci lub młodzież można uznać za szczególnie zdolne, gdy posiadają zdolności wskazujące na to, że pod względem etapu rozwoju znacznie wyprzedziły innych uczniów w tym samym wieku. „Talent” odnosi się również często do sztuk pięknych i sportu.
BE nl	Hoogbegaafde jongeren.	Dzieci i młodzież o dużych zdolnościach.	Termin ten odnosi się do wyjątkowych kompetencji. Zdolności definiuje się na ogół jako wysoki poziom inteligencji poznawczej. Najczęściej stosowanym narzędziem oceny jest test inteligencji. Nie zdefiniowano formalnych kryteriów.
CZ	Žáci mimořádně nadaní; Nadané děti, žáci a studenti.	Uczniowie o specjalnych uzdolnieniach/talentach; dzieci, uczniowie i studenci zdolni.	Nie określono kryteriów klasyfikacji ani dziedzin lub aspektów.
DK	Særligt begavede børn/elever; Børn/elever med særlige forudsætninger.	Dzieci/uczniowie o wyjątkowych zdolnościach; dzieci/uczniowie o szczególnych predyspozycjach.	Używa się też terminu „utalentowany/uzdolniony”; odnosi się on do osoby, której zdolności w danej dziedzinie umożliwiają zajęcie miejsca w czołówce, jeśli ten potencjał będzie odpowiednio stymulowany.
DE	Hochbegabte Kinder; Begabte Kinder.	Dzieci bardzo zdolne; dzieci zdolne.	Dzieci, których iloraz inteligencji przekracza 130, o dużych zdolnościach w więcej niż jednej dziedzinie rozwoju.
EE	Eeriliste võimeite ja annetega lapsed.	Dzieci o szczególnych zdolnościach i talentach/uzdolnieniach.	Dzieci o szczególnych zdolnościach i talentach.
EL	Άτομα με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και talέντα.	Osoby zdolne i utalentowane/uzdolnione lub wykazujące szczególne zdolności umysłowe i talenty/uzdolnienia.	Osoby zdolne i utalentowane lub wykazujące szczególne zdolności umysłowe i talenty.
ES	Alumnos con altas capacidades intelectuales.	Uczniowie o dużych zdolnościach umysłowych.	Termin ten umożliwia podkreślenie aspektów rozwoju i zdolności do nauki. Używa się go w odniesieniu do uczniów wyróżniających się trzema podstawowymi cechami: duże zdolności umysłowe, umiejętność wykonania określonego zadania i duża kreatywność. Te trzy cechy występują na ogół w połączeniu z harmonijnym rozwojem indywidualnym i rozwojem umiejętności społecznych. Procedura zakwalifikowania w tej kategorii została określona w przepisach prawnych, a ocenę przeprowadza interdyscyplinarny zespół specjalistów w dziedzinie psychologii wychowawczej.
FR	Intellectuellement précoce.	Dziecko nad wiek rozwinięte umysłowo.	Dzieci nad wiek rozwinięte wyróżniają się zdolnością do osiągnięcia poziomu wyników odpowiadającego na ogół poziomowi dzieci, które są dwa, trzy, a nawet cztery lata starsze.
IE	Exceptionally able students. ‘Gifted’ jest powszechnie używanym terminem.	Uczniowie o wyjątkowych zdolnościach. „Uczeń zdolny” jest powszechnie używanym terminem..	Nie określono kryteriów klasyfikacji ani dziedzin lub aspektów.
IT	Ragazzi dotati; Ragazzi talentati.	Dzieci zdolne; dzieci utalentowane/uzdolnione.	Dzieci cechujące się żywą inteligencją, wyobraźnią i kreatywnością, mające wiele zainteresowań i ciekawość intelektualną obejmującą różne

			dziedziny, które chętnie rozszerzają swe doświadczenia poza klasą.
CY	Proikismena.	Zdolne i utalentowane/uzdolnione.	Dzieci i młodzież o bardzo wysokim poziomie zdolności.
LV	Apdāvināti bērni; Talentīgi bērni.	Zdolne; utalentowane/uzdolnione.	Nie określono kryteriów klasyfikacji ani dziedzin lub aspektów.
LT	Gabūs vaikai ir jaunuoliai.	Dzieci i młodzież zdolna.	Dzieci i młodzież, które potrafią szybko i efektywnie zdobywać wiedzę i umiejętności, stosować je w różnych sytuacjach do rozwiązywania nowych problemów, uczyć się szybko na podstawie zdobytego doświadczenia i wskazać sytuacje, w których mogą wykorzystać swą wiedzę i umiejętności. Takie dzieci i młodzież mają wyjątkowo wysoki poziom inteligencji.
LU	Surdoués.	Bardzo zdolne.	Nie określono kryteriów klasyfikacji ani dziedzin lub aspektów.
HU	Tehetséges; Kiemelkedő képességű; Speciális területeken megmutatkozó tehetség.	Utalentowane/ uzdolnione; o wybitnych potencjalnych zdolnościach; talent/uzdolnienie w określonych dziedzinach.	Terminy te odnoszą się zasadniczo do inteligencji poznawczej i artystycznej, ale specjaliści zajmujący się edukacją przywiązują coraz większą wagę do inteligencji społecznej i emocjonalnej. W przepisach nie określono wspólnej definicji. Oprócz stosowania kryterium wybitnych wyników w nauce lub osiągnięć, nauczyciel, ekspert i/lub inna osoba może wskazać poszczególnych uczniów, którzy mieliby zostać objęci specjalnymi rozwiązaniami edukacyjnymi. Uczniów ocenia następnie komisja specjalistów (używa się ujednoliconych testów psychologicznych do oceny koncentracji, zdolności do nauki, zdolności rozumowania, pamięci i umiejętności rozwiązywania problemów). Czasem uwzględnia się także nieujawnione talenty/uzdolnienia, w pełni rozwinięte talenty/uzdolnienia i niedostatecznie rozwinięte/wykorzystane talenty/uzdolnienia.
MT	Gifted.	Uczeń zdolny.	Nie określono kryteriów klasyfikacji ani dziedzin lub aspektów.
NL	Hoogbegaafd; Bijzonder getalenteerden.	Bardzo zdolny; szczególnie utalentowany/uzdolniony.	Termin ten obejmuje następujące kryteria i aspekty rozwoju: sfera umysłowa (iloraz inteligencji > 130), umiejętności społeczne, kreatywność (np. przy rozwiązywaniu problemów), sfera artystyczna (włącznie z muzykalnością) i motywacja.
AT	Hoch begabte Kinder; begabte Kinder; (besonders) talentierte Kinder.	Dzieci bardzo zdolne; dzieci zdolne; dzieci (szczególnie) utalentowane/uzdolnione.	Dzieci mające szczególne osiągnięcia w sferze umysłowej, emocjonalnej, społecznej i artystycznej oraz sporcie dzięki swym (dużym) zdolnościom i (specjalnym) talentom/uzdolnieniom, które traktuje się jako potwierdzenie bardzo dużego potencjału.
PL	Uczniowie zdolni; Uczniowie szczególnie uzdolnieni.	Nie dotyczy.	Uczniowie utalentowani/uzdolnieni oznaczają uczniów mających najlepsze wyniki. Wyniki te mogą dotyczyć wszystkich przedmiotów i dyscyplin (wszechstronne uzdolnienia) lub jednego przedmiotu czy dyscypliny (uzdolnienia w określonym kierunku).
PT	Sobredotados.	Zdolni.	Uczniowie, którzy wykazali, że bardzo wyraźnie wyprzedzają innych pod względem rozwoju, i osiągają wyniki na wyjątkowo wysokim poziomie w kilku dziedzinach rozwoju (uczniowie wyjątkowo rozwinięci nad wiek lub o wyjątkowych zdolnościach do nauki). Dzieci i młodzież kwalifikuje się do kategorii po przeprowadzeniu oceny przez eksperta uznawanego przez instytucje zajmujące się opieką pedagogiczną lub specjalistyczne ośrodki edukacyjne. Dużą wagę przywiązują się do oceny wieloaspektowej.
SI	Nadarjeni učenci.	Uczniowie zdolni. W odniesieniu do uczniów, którzy posiadają duże zdolności w określonych dziedzinach rozwoju indywidualnego, używa się także terminu „utalentowany/uzdolniony”.	Duży potencjał lub wykazane zdolności w sferze umysłowej, akademickiej/uczenia się, kreatywności, przywództwa i twórczości artystycznej oraz zdolności psychomotoryczne, które wymagają specjalnego wsparcia lub kształcenia, na ogół niezapewnianego w szkole. Szczegółowa procedura identyfikacji przewiduje udział różnych instytucji/osób. Ustalane kryteria obejmują: uplasowanie się w czołowych 10% populacji na podstawie oceny poziomu rozwoju umysłowego (WISC III i PMR) i/lub uzyskanie wyniku pomiędzy 3,5 a 4 w 4-stopniowej skali stosowanej przez nauczycieli. Uczeń musi spełniać przynajmniej jedno z takich kryteriów.

SK	Mimoriadne nadani ziaci.	Uczniowie wyjątkowo zdolni.	Brak definicji, ale zwraca się uwagę na szereg wskaźników. Np. uczeń chętnie rozwiązuje zadania umysłowe. Uczeń zadaje wiele pytań, prawidłowo używa wielu słów, ma oryginalne pomysły, jest kreatywny i ma oryginalne podejście do rozwiązywania problemów lub wykonywania różnych prac itp.
FI	Brak terminu.	Używa się terminu „zdolny”, ale nieoficjalnie.	Nie dotyczy.
SE	Brak terminu.	Nie dotyczy.	Nie dotyczy.
UK-ENG/ WLS/NIR	Gifted; talented. Nadal używa się również terminów: „able”, „very able”, „more able”, „highly able” i „high ability”.	Zdolny; utalentowany/uzdolniony. Nadal używa się również terminów „zdolny”, „bardzo zdolny”, „bardziej zdolny” i „duże zdolności”.	Za dzieci zdolne uznaje się te, które osiągają dobre wyniki w sferze intelektualnej lub akademickiej/naukowej/uczenia się, natomiast termin „utalentowany/uzdolniony” dotyczy raczej sztuk pięknych i sportu. Narodowa Akademia dla Zdolnych i Utalentowanych Dzieci i Młodzieży (<i>National Academy for Gifted and Talented Youth, NAGTY</i>) definiuje uzdolnienia jako „termin używany w odniesieniu do dzieci lub dorosłych, którzy są w stanie osiągnąć wysoki poziom wiedzy lub umiejętności, bądź dobre wyniki. Uzdolnienia w okresie dzieciństwa można określić jako „wiedzę/umiejętności w fazie rozwoju”. W Anglii uczniowie zdolni i utalentowani to uczniowie klasyfikowani w czołowych 5-10% uczniów w szkole na podstawie pomiaru ich rzeczywistych lub potencjalnych osiągnięć. Należy zauważyć, że stanowi to podstawę selekcji, niezależnie od całościowej oceny danej szkoły pod względem zdolności uczniów.
UK-SCT	Gifted; Talented.	Zdolny; utalentowany/uzdolniony.	Brak kryteriów i formalnej definicji, ale nauczyciele identyfikują te dzieci na podstawie ich zachowania i wyników. Dzieci, które chcą uczyć się w jednym z centrów doskonałości, są przyjmowane na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej i muszą spełniać kryteria ustalone przez daną szkołę.
IS	Bráðger börn.	Dziecko nad wiek rozwinięte.	Termin ten jest jednoznaczny w języku islandzkim i oznacza dzieci, które posiadają szczególne uzdolnienia w określonych dziedzinach.
LI	Begabte und hochbegabte Schüler.	Uczniowie zdolni i bardzo zdolni.	Szczególne talenty/uzdolnienia mają uczniowie, którzy wyprzedzają innych uczniów w tym samym wieku w określonych aspektach rozwoju. Terminu „wyjątkowe uzdolnienia” używa się w przypadku, gdy poziom rozwoju w jednej lub kilku dziedzinach jest znacznie wyższy niż poziom danej grupy wiekowej. Istnieje model rozwoju uzdolnień, zgodnie z którym uzdolnienia same w sobie, jeśli nie są rozwijane, nie zawsze gwarantują osiągnięcie odpowiednich wyników. Przy klasyfikowaniu uczniów w tej kategorii uwzględnia się powyższe definicje, a w szkole uczniowie mogą wykazywać się odpowiednimi uzdolnieniami w różny sposób. Przykład: zadawanie pytań o związek przyczynowo-skutkowy, zainteresowanie „tematyką dla dorosłych”, różne strategie rozwiązywania problemów, poglądy świadczące o wysokim poziomie etyki itp.
NO	Brak terminu.	Nie dotyczy.	Nie dotyczy.
BG	деца с изявени дарби/талант.	Dzieci o wyraźnie widocznych zdolnościach/talentach lub uzdolnieniach.	Uczniowie utalentowani/uzdolnieni lub uczniowie z określonymi zdolnościami, włącznie z uczniami, którzy posiadają uzdolnienia w szczególnej formie lub potrafią wykazać się uzdolnieniami, tj. uczniowie, którzy uczą się szybko i potrafią wykazać się uzdolnieniami w różnych dziedzinach. Definicja ta zakłada, że określony talent czy uzdolnienie trzeba odkryć, stymulować i rozwijać poprzez kształcenie w sektorze szkolnictwa publicznego.
RO	Elevi cu abilități deosebite; Elevi capabili de performanțe.	Uczniowie o wybitnych zdolnościach; uczniowie z predyspozycjami do osiągnięcia dobrych wyników.	Te dwa terminy dotyczą oceny wyników i zdolności do nauki. Terminy te obejmują zdolności umysłowe i poznawcze, kreatywność, logiczne myślenie, zdolność do sprawowania przywództwa, psychosocjalne aspekty rozwoju oraz zdolności naukowe, artystyczne i psychomotoryczne.

Tabela 2: Najważniejsze rozwiązania edukacyjne dla dzieci i młodzieży zdolnej (ISCED 1-3), 2005/06

	BE fr	BE de
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Szkoły i/lub nauczyciele mogą wprowadzać rozwiązania umożliwiające szersze i bardziej zróżnicowane kształcenie w trakcie lekcji lub po lekcjach, bądź w trakcie przerwy w południe. Takie rozwiązania mogą dotyczyć np. języków obcych, matematyki, zajęć sportowych lub artystycznych itp. Mają one umożliwić uczniom poznanie określonego przedmiotu w szerszym zakresie niż przewidziano w programie nauczania lub poznanie zagadnień, które nie są na ogół uwzględnione w programie nauczania. Organizacja tego rodzaju zajęć leży w gestii poszczególnych szkół, a uczniowie sami decydują o tym, czy chcą w nich uczestniczyć (ISCED 1-3).	Dla każdego bardzo zdolnego dziecka opracowuje się „indywidualny program rozwoju”. W programie takim można zaproponować rozwiązania oparte na bardziej zróżnicowanym podejściu do obowiązkowego programu nauczania (ISCED 1-3).
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(-)	Dla każdego bardzo zdolnego dziecka opracowuje się „indywidualny program rozwoju”. W programie takim można zaproponować rozwiązanie polegające na tym, że uczeń nie uczęszcza na zajęcia w klasie, a w tym czasie koncentruje się indywidualnie na materiale przewidzianym w jego własnym programie nauki lub uczęszcza na lekcje na bardziej zaawansowanym poziomie, przeznaczone dla małych grup uczniów o dużych potencjalnych zdolnościach (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Szkoły i/lub nauczyciele mogą wprowadzać rozwiązania służące zróżnicowaniu kształcenia, np. uelastycznienie kształcenia poprzez wprowadzenie fakultatywnych modułów w planie lekcji, rozszerzenie treści przedmiotów szkolnych w przypadku niektórych uczniów lub wyznaczanie im do wykonania dodatkowych prac podczas lekcji, czy zadawanie im dodatkowej pracy domowej (ISCED 1-3).	Jeśli uczniowie mają trudności, ułatwia się im integrację w klasie; wyznaczona osoba opiekuje się nimi przez 2-4 godziny tygodniowo.
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Szkoły i/lub nauczyciele mogą wprowadzać rozwiązania służące zróżnicowaniu kształcenia, np. uelastycznienie kształcenia poprzez wprowadzenie fakultatywnych modułów w planie lekcji, organizowanie uczniów w inne grupy niż klasy, do których zwykle uczęszczają, aby umożliwić im naukę pewnych przedmiotów w trakcie normalnych lekcji lub po lekcjach (ISCED 1-3).	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	Szkoły i/lub nauczyciele i/lub inne instytucje mogą organizować zajęcia pozalekcyjne, zachęcając uczniów do udziału w zajęciach otwartych i zajęciach rozwijających kreatywność, czy organizując specjalne formy kształcenia (ISCED 1-3).	Zgodnie z indywidualnym programem rozwoju, zapisywanie dzieci i młodzieży zdolnej na zajęcia pozalekcyjne, umożliwianie im rozwijania specjalnych zainteresowań (ISCED 1-3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Szkoły i/lub nauczyciele i/lub inne instytucje mogą organizować zajęcia pozalekcyjne, zachęcając uczniów do udziału w zajęciach otwartych i zajęciach rozwijających kreatywność, czy organizując specjalne formy kształcenia (ISCED 1-3).	Udział w zajęciach dla dzieci i młodzieży o dużych potencjalnych zdolnościach, organizowanych przez Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Zdolnych, które jest dofinansowywane przez rząd (ISCED 1-3).
Szybka ścieżka	Możliwość rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej wcześniej niż zwykle lub zapisania/przeniesienia do wyższej klasy (ISCED 1). Możliwość przystąpienia wcześniej niż zwykle do egzaminów na zakończenie głównego etapu nauki w szkole średniej (ISCED 2 i 3), które przeprowadza komisja egzaminacyjna Wspólnoty Francuskiej.	Możliwość rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej wcześniej niż zwykle lub zapisania/przeniesienia do wyższej klasy (ISCED 1). Możliwość przystąpienia wcześniej niż zwykle do egzaminów na zakończenie głównego etapu nauki w szkole średniej (ISCED 2 i 3), które przeprowadza komisja egzaminacyjna Wspólnoty Niemieckojęzycznej.
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	Międzyuniwersytecka sieć zapewniająca opiekę i pomoc dzieciom i młodzieży o dużych zdolnościach i ich środowisku; przyznawanie środków na prowadzenie nadzoru przez nauczycieli lub dla sektora opieki psychologicznej, medycznej i społecznej; pogłębianie wiedzy o tej problematyce poprzez działania zarówno w szkołach, jak i poza szkołami.	Utworzenie grupy roboczej zajmującej się tą problematyką na podstawie rozporządzenia rządowego z 2002 r. Specjalny zespół analizuje przypadek każdego młodego człowieka o dużych potencjalnych zdolnościach i na tej podstawie przygotowuje projekt „indywidualnego programu rozwoju”, którego ostateczną wersję opracowuje inspektorat nadzoru pedagogicznego.

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	BE nl	CZ
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Ministerstwo Edukacji dofinansowuje projekty, których celem jest opracowanie dla szkół metod i materiałów do pracy z różnymi grupami uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne, włącznie z uczniami o wyjątkowych potencjalnych zdolnościach. Rozwiązania wzbogacające kształcenie opracowują same szkoły (ISCED 1-3).	Dodatkowe lekcje niektórych przedmiotów (ISCED 1-3). Rozszerzone nauczanie przedmiotów z programu nauczania (ISCED 1 i 2). Wewnętrzne różnicowanie uczniów na lekcjach niektórych przedmiotów (ISCED 1 i 2).
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(-)	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Różne inicjatywy szkół, np. kształcenie zindywidualizowane w grupach o zróżnicowanym poziomie (w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin) (ISCED 1-3).	Specjalne zadania lub projekty dla uczniów zdolnych (ISCED 1 i 2). Indywidualne plany kształcenia (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Różne inicjatywy szkół, np. kształcenie zindywidualizowane w odrębnych grupach (w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin) (ISCED 1-3).	Umieszczanie uczniów o szczególnych uzdolnieniach w jednej grupie (ISCED 1-3). Specjalne klasy/zajęcia dla dzieci zdolnych (ISCED 1 i 2). <i>Konzervatoře</i> (konserwatoria), szkoły prowadzące kształcenie w dziedzinach sztuk pięknych (ISCED 2-3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	(-)	Konkursy z różnych przedmiotów dla dzieci i młodzieży zdolnej organizowane przez Ministerstwo Edukacji (ISCED 1-3). Specjalna szkoła (w czasie wolnym) dla dzieci uzdolnionych artystycznie (ISCED 1-2).
Szybka ścieżka	Możliwość szybszej progresji (ISCED 1-3).	Szczególnie uzdolnieni uczniowie mogą zostać przyjęci do wyższej klasy bez uczęszczania na lekcje niższej klasy (ISCED 1-3) na podstawie decyzji dyrektora szkoły i oceny przeprowadzonej przez komisję egzaminacyjną powołaną przez dyrektora. Udział w lekcjach niektórych przedmiotów ze starszymi uczniami (ISCED 1 i 2).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	(-)	Instytut Poradnictwa Pedagogicznego i Psychologicznego organizuje specjalistyczne kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli. Istnieją również inne specjalistyczne instytucje, np. Towarzystwo na rzecz Talentów i Uzdolnień, Centrum Wspierania Specjalnych Uzdolnień czy Centrum Rozwoju Dzieci Zdolnych. Towarzystwo Dobroczynne prywatnego ośmioletniego <i>Gymnázium Budánka</i> wspiera dzieci o ponadprzeciętnych zdolnościach (ISCED 2 i 3).

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	DK	DE	EE
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej różnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)	(-)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej różnicowane w grupach jednorodnych	Specjalne zajęcia z matematyki dla dzieci zdolnych (ISCED 2).	(-)	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Nauczanie należy różnicować zależnie od wymogów ucznia w przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ISCED 1 i 2).	(-)	Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą realizować indywidualny program kształcenia (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Specjalistyczna szkoła prywatna dla dzieci zdolnych (ISCED 1 i 2). Kształcenie na zaawansowanym poziomie dla dzieci uzdolnionych muzycznie, połączone z normalnym programem kształcenia (ISCED 1-3). Możliwość czteroletniej nauki w szkole średniej II stopnia dla wyjątkowo zdolnych młodych sportowców (ISCED 3).	Indywidualny program nauczania przewidujący udział w pewnych projektach lub zajęciach na uczelni, zależnie od zainteresowań uczniów bardzo zdolnych (ISCED 3). Niewielka liczba specjalnych szkół z internatem dla dzieci bardzo zdolnych.	Specjalistyczne klasy/szkoły (ISCED 1-3); szkoły sportowe, muzyczne, baletowe i językowe (ISCED 3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Konkursy, głównie z przedmiotów przyrodniczych (ISCED 1-3). Program <i>Forskerepire</i> dla przyszłych naukowców (ISCED 3).	Udział w konkursach dla dzieci i młodzieży uzdolnionej sportowo i muzycznie (ISCED 1-3). Udział w konkursach dla uzdolnionych dzieci i młodzieży (ISCED 2 i 3).	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne organizowane w Centrum Rozwoju Zdolnych i Utalentowanych (ISCED 1-3).
Szybka ścieżka	Możliwość zapisania/przeniesienia do klasy programowo wyższej (ISCED 1i 2).	Wcześniejsze rozpoczynanie nauki w szkole podstawowej (ISCED 1). Uczniowie mogą zostać zapisani do wyższej klasy w szkole średniej lub uczęszczać na zajęcia na wyższym poziomie (ISCED 1-2). Mogą także uczęszczać na zajęcia lub uczestniczyć w projektach prowadzonych na uczelni (ISCED 3).	Możliwość zapisania/przeniesienia do klasy programowo wyższej (ISCED 1-3); naukę w szkole średniej II stopnia można ukończyć wcześniej, przystępując do egzaminu państwowego.
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	“Obóz dla zdolnych 05” – inicjatywa Ministerstwa Edukacji wspierająca rozwój zdolnych/utalentowanych dzieci i młodzieży w duńskim systemie edukacji (ISCED 1-3).	Fundacje zapewniające pomoc finansową wybitnie uzdolnionym dzieciom i młodzieży (ISCED 3).	(-)

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	EL	ES	FR
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	Zależnie od wyniku oceny, wprowadzanie rozwiązań umożliwiających bardziej zróżnicowane podejście do programu nauczania w klasach (ISCED 1-3).	(-)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(-)	(-)	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	Możliwość zindywidualizowanego kształcenia w obrębie klas zgodnie z potrzebami (ISCED 1-3).	Klasy na różnych poziomach (ISCED 1). Eksperymentalne programy ukierunkowane na wysoki poziom osiągnięć w nauce w niektórych <i>collèges</i> (ISCED 2).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Szkoły muzyczne i szkoły specjalne kształcące w zakresie sztuk widowiskowych (ISCED 2 i 3). Klasy rozwijające zdolności lekkoatletyczne (ISCED 2 i 3).		Sekcje sportowe w <i>collèges</i> i <i>lycées</i> (ISCED 2 i 3) dla zdolnych i zmotywowanych uczniów, w których organizuje się w sposób ciągły szersze zajęcia sportowe w ulubionej dyscyplinie sportu, przy czym uczniowie ci równocześnie uczęszczają na normalne lekcje szkolne. Istnieją również klasy ze specjalnym planem lekcji wychowania muzycznego i tańca (ISCED 1-3) dla uczniów, którzy wykazali się szczególnymi uzdolnieniami w tych dziedzinach.
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Wiele regionalnych i ogólnokrajowych konkursów z przedmiotów teoretycznych, np. konkursy z przedmiotów ścisłych (ISCED 1-3).	Udział w imprezach i zajęciach na poziomie regionalnym i ogólnokrajowym dla dzieci i młodzieży zdolnej, które są organizowane przez krajowe stowarzyszenia, np. kursach intensywnych, szkołach letnich, praktykach i konferencjach (ISCED 1-3).	(-)
Szybka ścieżka	(-)	Możliwość „pominięcia” maks. 3 klas na poziomach ISCED 1 i 2 i jeszcze jednej klasy na poziomie ISCED 3.	Możliwość skrócenia o rok jednego z głównych etapów nauki w szkole (ISCED 1).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	(-)	Specjalistyczny zespół psychologów wychowawczych, który przeprowadza ocenę i określa potrzeby dzieci i młodzieży oraz wskazuje odpowiednie rozwiązania służące zaspokojeniu ich potrzeb (ISCED 1-3).	Stworzenie przez <i>Académie</i> w Lyonie rozwiązań umożliwiających specjalne kształcenie dla uczniów rozwiniętych nad wiek w ramach szerszego podejścia ukierunkowanego na zaspokajanie zróżnicowanych potrzeb. Doraźne przedsięwzięcia eksperymentalne w niektórych szkołach w celu określenia specjalnych metod wspierających uczniów nad wiek rozwiniętych umysłowo.

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	IE	IT	CY
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	(–)	(–)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(–)	(–)	(–)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	Zindywidualizowane programy nauczania oparte na elastycznej organizacji nauczania oraz zajęcia warsztatowe/laboratoryjne w klasie lub grupach międzyklasowych, grupach na tym samym poziomie bądź grupach zadaniowych czy grupach tworzonych na zajęcia fakultatywne (ISCED 1-3).	Zróżnicowane kształcenie w obrębie klasy (np. specjalne sale, laboratoria językowe, laboratoria naukowe itp.) zgodnie z wymaganiami uczniów (ISCED 1-3). Zindywidualizowane prace projektowe (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Kształcenie zindywidualizowane dla uczniów o różnym poziomie zdolności (ISCED 1-3).	(–)	Szkoły muzyczne i grupy lekkoatletyczne (ISCED 1-3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	(–)	(–)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Irlandzkie Centrum dla Młodzieży Uzdolnionej (<i>Irish Centre for Talented Youth</i>) organizuje sobotnie kursy, kursy letnie i kursy korespondencyjne dla uzdolnionych dzieci i młodzieży (ISCED 1-3). Grupa rozwoju indywidualnego i wielkanocne obozy z przygodami organizowane przez Irlandzkie Stowarzyszenie na rzecz Dzieci Uzdolnionych (<i>An Óige Tréitheach – Irish Association for Gifted Children</i>). Konkursy, np. "Młody naukowiec" (<i>Young Scientist</i>)	(–)	Regionalne i ogólnokrajowe konkursy z przedmiotów teoretycznych, np. konkursy matematyczne czy z przedmiotów ścisłych (ISCED 1-3).
Szybka ścieżka	(–)	(–)	(–)
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	Irlandzkie Centrum dla Młodzieży Uzdolnionej prowadzi doradztwo i oferuje pomoc w nauce oraz udziela informacji szkołom, w których dzieci i młodzież zostały zdiagnozowane jako uzdolnione.	(–)	(–)

(–): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	LV	LT	LU
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	(–)	(–)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	Praca indywidualna lub w grupach dla dzieci i młodzieży zdolnej (ISCED 1-3). Kształcenie dostosowane do szczególnych uzdolnień plastycznych lub muzycznych (ISCED 1-3).	Indywidualna praca z uczniami zdolnymi, przygotowująca do konkursu „Najlepsza piosenka” oraz innych konkursów muzycznych, sportowych i artystycznych na poziomie regionalnym lub ogólnokrajowym (ISCED 1-3). Olimpiady z biologii, chemii, historii, informatyki, języków obcych, matematyki, fizyki i filozofii oraz konkursy kreatywnego czytania i pisanie (ISCED 2 i 3).	(–)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	W niektórych szkołach (ISCED 2 i 3) instruktorzy i nauczyciele prowadzą specjalne zajęcia dla uzdolnionych dzieci i młodzieży, opracowując dla każdego z nich indywidualny program.	(–)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Gimnazja prowadzące kształcenie na wysokim poziomie, które przeprowadzają selekcję na podstawie wyników ze szkoły podstawowej lub rankingu uczniów w konkursach (ISCED 3). Szkoły specjalizujące się w dziedzinie sztuk plastycznych i muzyki, które prowadzą zindywidualizowane kształcenie (ISCED 1-3)	Rozszerzone lekcje przedmiotów artystycznych w szkołach ogólnokształcących (ISCED 2 i 3). Szkoły specjalizujące się w dziedzinie sztuk pięknych, muzyki, choreografii i sztuk plastycznych (ISCED 2 i 3).	(–)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	(–)	(–)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Konkursy z nauczanych przedmiotów (ISCED 1-3). Obóz dla „młodych naukowców” i grupy robocze dla dzieci i młodzieży zdolnej (ISCED 3). Konkursy sportowe i artystyczne organizowane przez szkoły (ISCED 1-3).	Co 5-8 lat organizuje się festiwale piosenki dla uczniów (ISCED 1, 2 i 3) Coroczne konkursy muzyczne dla młodych wykonawców (ISCED 1, 2 i 3). Coroczne krajowe ekspedycje dla młodych naukowców (ISCED 2 i 3). Akademia wiosenna dla młodych artystów (ISCED 2 i 3). Olimpiady dla młodych fizyków (ISCED 2 i 3). Szkoła młodych architektów (ISCED 2 i 3). Szkoła fotografii (ISCED 2 i 3). Szkoła młodych przyrodników (ISCED 2 i 3).	(–)
Szybka ścieżka	Zapisanie/przeniesienie do klasy programowo wyższej, nauka zorganizowana w domu (ISCED 1-3).	Możliwość zapisania/przeniesienia do klasy programowo wyższej (ISCED 1-3).	Uczniowie mogą przenieść się z pierwszej do drugiej klasy szkoły podstawowej w trakcie roku.
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	(–)	(–)	(–)

(–): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	HU	MT	NL	AT
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Rozszerzona formuła, która przewiduje bardziej szczegółowe przerobienie przedmiotów z programu nauczania z wykorzystaniem różnych metod nauczania (ISCED 1-3).	(-)	(-)	Zależnie od wyniku oceny, wprowadzanie rozwiązań umożliwiających bardziej zróżnicowane podejście do programu nauczania w klasach (ISCED 1-3).
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	Szkoły realizujące specjalistyczne programy rozwijania określonych umiejętności lub wiedzy w różnych dziedzinach (ISCED 1-3). Rozszerzona formuła, która przewiduje bardziej szczegółowe przerobienie przedmiotów z programu nauczania z wykorzystaniem różnych metod nauczania (ISCED 1-3).	(-)	Z inicjatywy szkoły/rodziców. Różne organizacje/instytucje doradzają szkołom w sprawach dotyczących indywidualnej pracy z dziećmi i młodzieżą zdolną i dostosowywania kształcenia do ich potrzeb w ramach normalnych zajęć (ISCED 1-3). Niektóre szkoły tworzą specjalne klasy (ISCED 2 i 3).	Rozwiązania umożliwiające rozszerzenie przerabianego materiału w ramach pracy indywidualnej i grupowej w trakcie lekcji szkolnych i po lekcjach (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Klasy z kilkoma poziomami (ISCED 1-3).	(-)	(-)	Zróżnicowanie na zasadzie indywidualnej, zależnie od zainteresowań, z wykorzystaniem szerszego zestawu bardziej szczegółowych materiałów i kształcenia w grupach (ISCED 1-3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Szkoły specjalizujące się w rozwijaniu uzdolnień artystycznych i sportowych (ISCED 1-3).	(-)	Z inicjatywy szkoły/rodziców. Różne organizacje/instytucje doradzają szkołom w sprawach dotyczących indywidualnej pracy z dziećmi i młodzieżą zdolną i dostosowywania kształcenia do ich potrzeb w ramach normalnych zajęć (ISCED 1-3). Niektóre szkoły tworzą specjalne klasy (ISCED 2 i 3).	Szkoły pilotażowe i specjalne zajęcia po lekcjach (zwłaszcza w czasie przerw wakacyjnych) dla grup złożonych z uczniów zdolnych (ISCED 1-3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)	(-)	Obozy letnie
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Każda szkoła organizuje zajęcia pozalekcyjne rozwijające uzdolnienia i umożliwiające pogłębienie wiedzy w określonym zakresie; są to m.in. konkursy, specjalistyczne obozy letnie czy sieci młodych naukowców (ISCED 1-3).	(-)	Stowarzyszenia i organizacje prowadzą indywidualne i grupowe zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży zdolnej (testy, zajęcia w czasie weekendów i wakacji (letnich)) (ISCED 1-3).	Konkursy i olimpiady (ISCED 1-3).
Szybka ścieżka	Możliwość przejścia na wyższy poziom w nauce określonego przedmiotu lub wszystkich przedmiotów na danym poziomie (ISCED 1-3).	(-)	Możliwość stosowania szybkiej ścieżki w przypadku uzdolnionych dzieci i młodzieży (ISCED 1-3).	Wcześniej niż zwykle rozpoczynanie nauki w szkole podstawowej (ISCED 1). Zapisanie/przeniesienie do klasy programowo wyższej (ISCED 1-3). Wcześniej rozpoczynanie studiów w uczelni lub uczęszczanie na zajęcia w uczelni (ISCED 3) Możliwość uczęszczania na zajęcia w wyższej klasie, zgodnie z wymaganiami określonymi na podstawie oceny (ISCED 1-3).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	Sieć instytucji kształcenia/doskonalenia zawodowego nauczycieli udziela informacji i pomocy oraz prowadzi doradztwo w zakresie różnych aspektów edukacji, a w szczególności rozwijania uzdolnień (ISCED 1-3).	(-)	Ośrodki informacji dla wybitnie uzdolnionych dzieci i młodzieży prowadzone przez Holenderski Instytut ds. Programów Nauczania (<i>Stichting Leerplanontwikkeling</i>) (ISCED 1) i Protestantckie Centrum Poradnictwa Pedagogicznego (<i>Christelijk Pedagogisch Studiecentrum</i>) (ISCED 2 i 3). Ośrodki te, które zachęca się do współpracy, prowadzą doradztwo dla specjalistów zajmujących się edukacją.	<i>Bundesländer-Koordinationsstellen für Begabtenförderung</i> (regionalne instytucje koordynujące, które oferują pomoc dzieciom i młodzieży zdolnej) i <i>Österreichisches Zentrum für Begabtenförderung und Begabungsforschung</i> (ÖZBF, Austriackie Centrum Rozwijania Zdolności i Badań nad Problematyką Zdolności). <i>Landesschulräte</i> ze swymi stowarzyszeniami i stowarzyszenia prywatne (np. ECHA-Austria).

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	PL	PT
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Indywidualne podejście do nauczania (ISCED 1-3).	Szereg odrębnych rozwiązań dla dzieci i młodzieży bardzo zdolnej, przewidujących indywidualny nadzór nad uczniem w trakcie lekcji lub kształcenie zgodnie ze wskazówkami szkoły (ISCED 1 i 2). Uczniowie wykazujący wyjątkowe uzdolnienia sportowe (<i>atletas de alta competição</i> , tj. sportowcy osiągający dobre wyniki) mają specjalny status (ISCED 2 i 3).
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(-)	
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Indywidualny program kształcenia umożliwiający uczniom zdolnym uczęszczanie na lekcje na różnym poziomie (ISCED 1-3).	Szereg specjalnych zajęć dla dzieci i młodzieży bardzo zdolnej, przewidujących indywidualny nadzór nad uczniem w trakcie lekcji lub kształcenie zgodnie ze wskazówkami szkoły (ISCED 1 i 2).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Gimnazja Akademickie (ISCED 2 i 3), przeprowadzające selekcję kandydatów na podstawie określonych kryteriów (oceny ze szkoły podstawowej, testy psychologiczne, sprawdziany z matematyki i języków obcych), które realizują specjalny skrócony program nauczania. Szkoły specjalizujące się w dziedzinach sztuk pięknych lub dyscyplinach sportu (ISCED 1-3). Eksperymentalne i innowacyjne nauczanie w szkołach ogólnodostępnych.	Szkoły specjalizujące się w dziedzinach sztuk pięknych (ISCED 1 i 2).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	Koła zainteresowań, tj. zajęcia pozalekcyjne prowadzone dla wszystkich zainteresowanych uczniów (ISCED 1-3).	Zajęcia sportowe i muzyczne (ISCED 1 i 2).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Warszawskie centrum wspierania rozwoju uzdolnień w Liceum im. S.I. Witkiewicza (ISCED 3) oferujące pomoc uzdolnionym uczniom na poziomach ISCED 1 i 2. Konkursy przedmiotowe na poziomie regionalnym (ISCED 1 i 2), ogólnokrajowe olimpiady (ISCED 3).	Zajęcia w soboty i kursy letnie poza szkołą (ISCED 1-3). Ogólnokrajowe konkursy z przedmiotów ścisłych, obsługi komputera i przedmiotów humanistycznych organizowane przez szkoły we współpracy ze stowarzyszeniami naukowymi.
Szybka ścieżka	Uczniowie, którzy uzyskują wybitne wyniki lub szybciej opanowują materiał, mogą otrzymać promocję klasy programowo wyższej (ISCED 1-3).	Pierwszy etap edukacji można ukończyć wcześniej, przystępując do egzaminu przed normalnym terminem (ISCED 1). Zapisanie/przeniesienie do klasy programowo wyższej (ISCED 1 i 2). Rozpocznienie nauki na pierwszym etapie wcześniej niż zwykle, tj. w wieku 5 lat (ISCED 1).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	Uniwersytet dla Rodziców, ośrodek informacyjno-doradczy zajmujący się uzdolnionymi dziećmi i młodzieżą, prowadzi doradztwo dla rodziców i nauczycieli. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej oferuje specjalną pomoc nauczycielom uzdolnionych dzieci i młodzieży. Szereg różnych stypendiów dla uzdolnionych dzieci i młodzieży, które osiągają najlepsze wyniki i/lub wykazują się wybitnymi osiągnięciami w różnych przedmiotach. Stowarzyszenie Szkół Innowacyjnych, sieć 64 szkół średnich II stopnia (ISCED 3) oferująca wsparcie uczniom zdolnym.	Niektóre prywatne stowarzyszenia z udziałem rodzin i fachowej kadry odgrywają istotną rolę w diagnozowaniu uzdolnień i realizacji programów rozwojowych. W autonomicznym regionie Madery istnieje <i>Gabinete Coordenador de Apoio à Sobredotação</i> (biuro koordynacyjne zajmujące się wspieraniem rozwoju uczniów zdolnych).

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	SI	SK
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	<p>Dodatkowe lekcje różnych przedmiotów (ISCED 1 i 2).</p> <p>Specjalne projekty (ISCED 3).</p> <p>Indywidualny program kształcenia (INDEP) dla uczniów zdolnych.</p>	Możliwość uczenia się zgodnie z indywidualnym programem nauczania.
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	<p>Uczniowie wykazujący duże uzdolnienia sportowe, artystyczne lub naukowe mają specjalny status (ISCED 2 i 3).</p> <p>Programy indywidualnego rozwoju, np. w klubach (ISCED 1-3).</p>	Tworzenie specjalistycznych klas z dziećmi zdolnymi. W tych klasach kształcenie prowadzi się na bardziej wymagającym poziomie i w sposób bardziej zróżnicowany, a dzieci mogą uczyć się w odrębnych grupach, zależnie od ich poziomu w określonych przedmiotach (ISCED 1 i 2).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	<p>Wewnętrzne różnicowanie (ISCED 1-3).</p> <p>Indywidualny tok nauki (ISCED 1-3).</p> <p>Działalność o charakterze badawczym (ISCED 2 i 3).</p>	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	<p>Zewnętrzne różnicowanie zgodnie z zainteresowaniami (ISCED 2 i 3).</p> <p>Wsparcie psychologiczne i pedagogiczne w szkole.</p>	Dwóch nauczycieli w każdej specjalistycznej klasie, mniejsze grupy w każdej klasie; dzieci wykonują indywidualne projekty w małych grupach lub samodzielnie i uczestniczą w zajęciach rozwijających kreatywność. Stosuje się nowe formy oceny lub samooceny (ISCED 1 i 2).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	<p>Festiwal muzyczny (ISCED 1-3).</p> <p>Publiczna szkoła muzyczna (ISCED 1-3). Klasy sportowe oraz prywatne lekcje muzyki i dramatu (ISCED 1-3).</p>	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	<p>Konkursy zdolności i wiedzy w dziedzinach nauk ścisłych, sportu i sztuk pięknych (ISCED 2 i 3).</p> <p>Obóz i kursy letnie (ISCED 1-3).</p> <p>Konsultacje psychologiczne i pedagogiczne (ISCED 1-3).</p> <p>Stypendia państwowe im. Zoisa (i specjalne dotowane zajęcia na poziomie ISCED 3 dla bardzo uzdolnionych umysłowo i artystycznie dzieci i młodzieży).</p> <p>Istnieją również specjalne stypendia stowarzyszeń prywatnych i zawodowych.</p>	Dla uczniów uczęszczających do specjalistycznych szkół lub klas organizuje się dodatkowe zajęcia pozalekcyjne w różnych dziedzinach, m.in. języki, informatyka, gotowanie, sport i szachy (ISCED 1 i 2).
Szybka ścieżka	<p>Wcześniejsze rozpoczynanie nauki na poziomie ISCED 1 lub ISCED 3 na zasadzie wyjątku.</p> <p>Zapisywanie/przenoszenie do klasy programowo wyższej (ISCED 1-3).</p>	Możliwość zapisania/przeniesienia do klasy programowo wyższej (ISCED 1 i 2).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	<p>W Narodowym Instytucie Edukacji (NEI) funkcjonuje grupa doradcza/robocza (Komisja ds. diagnozowania i pracy z dziećmi i młodzieżą zdolną). Jej zadaniem jest wspieranie i monitorowanie działań związanych z diagnozowaniem zdolności i pracy z dziećmi i młodzieżą zdolną oraz monitorowanie i ocena działalności i wyników szkół.</p> <p>NEI organizuje kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli, prowadzi konsultacje i doradztwo dla szkół i publikuje specjalne książki z zakresu poradnictwa.</p> <p>Również każda szkoła udziela porad uczniom i rodzicom.</p> <p>Instytut ds. Narzędzi Psychologiczno-Diagnostycznych organizuje specjalne kursy dla psychologów szkolnych.</p>	(-)

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	FI	SE
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Możliwość wybrania programów nauczania niektórych przedmiotów, np. języków obcych i matematyki, na różnym poziomie (ISCED 2 i 3). Przedmioty/zajęcia fakultatywne (ISCED 3).	(-)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(-)	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Kształcenie ucznia może być w pewnym zakresie organizowane indywidualnie, jeżeli ocenia się, że posiada on już pewną wiedzę i umiejętności na poziomie przewidzianym w podstawowym programie nauczania (ISCED 1 i 2). Wszyscy uczniowie w ogólnokształcących szkołach średnich II stopnia (ISCED 3) realizują indywidualny program nauczania (IEP).	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Szkoły mające specjalne zadania edukacyjne (ISCED 2 i 3).	Szkoły specjalizujące się w dziedzinach tańca, muzyki i sportu (ISCED 2 i 3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Ogólnokrajowe konkursy (matematyka, chemia, fizyka, informatyka, język ojczysty, ekonomia). Koła przedmiotów teoretycznych (np. matematyki) i koła sztuk widowiskowych, szachowe i sportowe (ISCED 1-3). Szkoła letnia (ISCED 3).	Olimpiady z matematyki i fizyki (ISCED 3).
Szybka ścieżka	Dzieci uznane za zdolne do podjęcia nauki mogą rozpocząć kształcenie elementarne o rok wcześniej (ISCED 1). Zdolność do podjęcia nauki ocenia się na podstawie testów psychologicznych i, w razie potrzeby, badań medycznych. Na poziomie ISCED 3 kształcenie obejmuje samodzielną naukę, a jej program nie jest „przypisany” do klas. Niektóre szkoły średnie II stopnia współpracują z uczelniami, co umożliwia uczęszczanie na zajęcia i zaliczenie przedmiotów prowadzonych na uczelni już na poziomie ISCED 3.	Możliwość zapisania/przeniesienia do klasy programowo wyższej (ISCED 1 i 2). Uczniowie o wyjątkowych zdolnościach na poziomach ISCED 2 lub 3 mogą uczęszczać na poszczególne zajęcia na poziomie ISCED 3 lub poziomie uczelni.
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	(-)	(-)

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	UK-ENG/WLS/NIR	UK-SCT
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Możliwość prowadzenia bardziej zróżnicowanych lekcji lub włączenia do programu nauczania innych przedmiotów (ISCED 1 i 2).	(–)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	(–)	(–)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Indywidualny program nauczania (ISCED 3). Tworzenie w klasach grup na tym samym poziomie (ISCED 1 i 2). Przyjęte w świecie sprawdziany klasowe: sprawdziany z matematyki i rozwiązywania problemów, które mają motywować dzieci zdolne i utalentowane oraz umożliwiać ich identyfikowanie w klasie (ISCED 1 i 2).	(–)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Uczniów o zbliżonym poziomie zdolności umieszcza się w jednej grupie, w której uczą się niektórych przedmiotów w linearnym programie nauczania (ISCED 2 i 3). W niektórych regionach (z wyjątkiem Walii) nadal istnieją szkoły ogólnokształcące, w których przeprowadza się selekcję uczniów na podstawie zdolności. 10% najlepszych uczniów może przystąpić do egzaminów kończących się <i>Advanced Extension Awards</i> (ISCED 3).	Rewizja przepisów prawnych pod kątem rozszerzenia dostępu do kształcenia i możliwości wyboru przedmiotów. Centra Doskonałości prowadzące zajęcia sportowe i artystyczne (ISCED 2 i 3).
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	(–)	(–)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Pozalekcyjne zajęcia rozwijające zdolności (ISCED 1-3). Szkoły letnie organizowane np. przez Narodową Akademię Zdolnych i Utalentowanych Dzieci i Młodzieży (<i>National Academy for Gifted and Talented Youth, NAGTY</i>) (ISCED 2 i 3). Klasy mistrzowskie (ISCED 1-3).	Dodatkowe zajęcia po lekcjach dla utalentowanych dzieci i młodzieży w dziedzinie muzyki (ISCED 1-3).
Szybka ścieżka	Istnieje możliwość wcześniejszego przystąpienia do egzaminów (ISCED 1-3). Uczniowie mogą uczyć się wszystkich lub niektórych przedmiotów w klasie programowo wyższej (ISCED 1-3)	Nowe przepisy, które przewidują większą elastyczność w organizacji programów nauczania, np. przyjęcie do klasy w szkole średniej w trakcie ostatniego etapu nauki w szkole podstawowej (ISCED 1-3).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	W Anglii Narodowa Akademia Zdolnych i Utalentowanych Dzieci i Młodzieży koordynuje inicjatywy dla zdolnych i utalentowanych dzieci i młodzieży oraz udostępnia pomoce dydaktyczne specjalistom, rodzicom i samym dzieciom i młodzieży. W Anglii specjalistyczne szkoły średnie mogą wybierać do 10% uczniów na podstawie zdolności do nauki danego przedmiotu specjalistycznego. Różne szkoły specjalistyczne specjalizują się w określonej dziedzinie programu nauczania, a równocześnie realizują w pełnym zakresie Narodowy Program Nauczania. Szkoły specjalistyczne stanowią kluczowy element w działaniach rządu, które mają na celu zindywidualizowanie kształcenia zgodnie z potrzebami, zdolnościami i aspiracjami indywidualnych uczniów. Docelowo wszystkie szkoły średnie mają mieć swoją specjalność.	Szkocka Sieć Uczniów Zdolnych (<i>Scottish Network for Able Pupils</i>), istniejąca od połowy lat 90. – ośrodek, który prowadzi doradztwo i oferuje pomoc dzieciom i młodzieży oraz ich rodzicom, a także funkcjonuje jako centrum pomocy dydaktycznych (ISCED 1-3). Program wsparcia <i>Athlete Support</i> dla dzieci i młodzieży uzdolnionej sportowo. Stypendia <i>Dewar Arts Awards</i> przyznawane dzieciom i młodzieży uzdolnionej artystycznie.

(–): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	IS	LI	NO
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	W 9 i 10 roku (ISCED 3) kształcenia obowiązkowego uczniowie mogą wybrać z programu nauczania jeden lub większą liczbę przedmiotów, które przerabia się w trybie rozszerzonym z wykorzystaniem różnych metod nauczania. Podejście to może być przeznaczone dla grup o zróżnicowanym poziomie lub wyłącznie dla uczniów o dużych potencjalnych zdolnościach.	W przypadku niektórych przedmiotów istnieje możliwość wyboru pomiędzy dwiema formami kształcenia, z których jedna jest bardziej wymagająca pod względem tempa i zdolności myślenia abstrakcyjnego (ISCED 2). Zapisy na zajęcia fakultatywne.	(-)
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	W 9 i 10 roku (ISCED 3) kształcenia obowiązkowego uczniowie mogą wybrać z programu nauczania jeden lub większą liczbę przedmiotów, które przerabia się w trybie rozszerzonym z wykorzystaniem różnych metod nauczania. Podejście to może być przeznaczone dla grup o zróżnicowanym poziomie lub wyłącznie dla uczniów o dużych potencjalnych zdolnościach.	(-)	(-)
Kształcenie indywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	Szkoły mogą prowadzić kształcenie zindywidualizowane, które stwarza indywidualnym uczniom możliwość progresji w swoim tempie lub realizacji specjalnego programu nauczania, a równocześnie pozostawia im dostatecznie dużo czasu na zajęcia edukacyjne, które nie są na ogół przewidziane w programie nauczania, i rozwijanie w ten sposób kompetencji w określonej dziedzinie (sportu, sztuk pięknych, kreatywności itp.) (ISCED 1-3).	Indywidualizacja, różnorodność metod i nauka metodą projektu (ISCED 2 i 3).	(-)
Kształcenie indywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Wprawdzie kształcenie zindywidualizowane prowadzi się na ogół w ramach edukacji ogólnodostępnej, istnieje również możliwość dostosowania go do potrzeb specjalnych grup (ISCED 1-3).	Specjalne szkoły dla uczniów, którzy zamierzają zostać sportowcami (ISCED 2).	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	Istnieje możliwość organizowania zajęć dydaktycznych po lekcjach, zwłaszcza zajęć artystycznych i sportowych. Szkoły często oceniają umiejętności artystyczne i zdolności sportowe w ramach szkolnych przedmiotów w 9 i 10 roku kształcenia obowiązkowego (ISCED 1-3).	Udział w konkursach (ISCED 3).	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Uniwersytet letni organizowany przez Uniwersytet Islandzki. Olimpiady z matematyki i fizyki (ISCED 3).	(-)	(-)
Szybka ścieżka	Dyrektor może podjąć decyzję o przeniesieniu ucznia do klasy programowo wyższej na życzenie rodziców (ISCED 1-3). Uczniowie mogą również ukończyć szkołę średnią II stopnia (ISCED 3) o rok lub dwa lata wcześniej, jeżeli zdadzą skoordynowane na poziomie krajowym egzaminy w 10 roku kształcenia obowiązkowego.	Wcześniej niż zwykle rozpoczynanie nauki w szkole podstawowej (ISCED 1). Zapisywanie/przenoszenie do klasy programowo wyższej (ISCED 1 i 2).	(-)
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	(-)	(-)	(-)

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

	BG	RO
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	W obrębie klasy i preferowanej dziedziny kształcenia (np. przedmiotów ścisłych w odróżnieniu od wychowania fizycznego czy przedmiotów artystycznych) istnieje możliwość bardziej gruntownego lub zróżnicowanego kształcenia (ISCED 2 i 3).	Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności poprzez bardziej gruntowne podejście w nauczaniu przedmiotów i wykorzystanie specjalnie dostosowanych metod nauczania (ISCED 2 i 3).
Zajęcia na bardziej zaawansowanym poziomie i bardziej zróżnicowane w grupach jednorodnych	W przypadku przedmiotów obieralnych z programu nauczania organizuje się grupy oparte na wspólnych zainteresowaniach (ISCED 2 i 3).	Ośrodki dla uczniów z predyspozycjami do osiągnięcia dobrych wyników prowadzą dodatkowe zajęcia z chemii, fizyki, matematyki, astronomii i informatyki (ISCED 2 i 3).
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach o zróżnicowanym poziomie zdolności	(-)	(-)
Kształcenie zindywidualizowane lub zindywidualizowany program nauczania w grupach jednorodnych	Zajęcia ukierunkowane na rozwiązywanie problemów i zajęcia symulacyjne oraz rozwijanie zainteresowań i umiejętności w grupach złożonych z uczniów o szczególnych uzdolnieniach (ISCED 1-3).	Organizacje pozarządowe prowadzą specjalne programy edukacyjne (zwłaszcza w systemie kształcenia na odległość) w dziedzinach ścisłych i artystycznych (ISCED 2 i 3)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup o zróżnicowanym poziomie zdolności	Zajęcia pozalekcyjne i udział w pozalekcyjnych konkursach w różnych dziedzinach (ISCED 1-3).	(-)
Rozwiązania pozaszkolne dla grup jednorodnych	Udział w zajęciach kół zainteresowań (ISCED 1-3).	Dodatkowe zajęcia (po lekcjach), które umożliwiają uczniom pogłębienie wiedzy z zakresu przedmiotów na ich poziomie edukacji i przygotowanie się w ten sposób do ogólnokrajowych i międzynarodowych konkursów (ISCED 2 i 3).
Szybka ścieżka	Zgodnie z Ustawą o oświacie publicznej dzieci i młodzież o wyraźnie widocznych zdolnościach/uzdolnieniach mogą uczyć się na zasadzie indywidualnego kształcenia lub samokształcenia (ISCED 1-3).	Możliwość realizowania indywidualnego programu kształcenia obejmującego w jednym roku materiały, który normalnie przeraża się w ciągu dwóch lat, zasadniczo na poziomach ISCED 2 i 3 (ISCED 1-3).
Inne (np. sieci zapewniające wsparcie)	Dobrowolny udział w kursach typu "szkoły" i zajęciach w dziedzinach ścisłych, artystycznych i sportowych prowadzonych przez ośrodki dla dzieci i młodzieży, organizacje pozarządowe i fundacje na rzecz dzieci i młodzieży o wyraźnie widocznych zdolnościach/uzdolnieniach (ISCED 1-3).	9 Centrów doskonałości dla uczniów z predyspozycjami do osiągnięcia dobrych wyników, które oferują różne usługi, m.in. identyfikowanie dzieci i młodzieży zdolnej, przygotowywanie zindywidualizowanych programów oraz wsparcie pedagogiczne/ dydaktyczne dla specjalistów itp. (ISCED 2 i 3).

(-): Dane rozwiązanie formalnie nie istnieje.

SIEĆ EURYDICE

A. EUROPEJSKIE BIURO EURYDICE

Avenue Louise 240
B-1050 Brussels
(<http://www.eurydice.org>)

Redaktor

Arlette Delhaxhe

Autorzy

Sophie Brasseur, Catherine Cuhe (eksperti zewnątrzni)
(Facultés universitaires Notre-Dame de la Paix, Namur, Belgia)

Marion Steinberger (koordynacja)

Układ graficzny i rysunki

Patrice Brel

B. KRAJOWE BIURA EURYDICE

BELGIQUE / BELGIË

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction des Relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
1080 Bruxelles
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

Eurydice Vlaanderen / Entiteit Internationalisering
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs en Vorming
Hendrik Consciencegebouw 7c
Koning Albert II – laan 15
1210 Brussel
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

Agentur Eurydice
Agentur für Europäische Bildungsprogramme
Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft
Gospertstraße 1
4700 Eupen
Opracowanie materiału krajowego: Leonhard Schifflers

BULGARIA

Eurydice Unit
European Programmes Unit
International Cooperation Division
European Integration and Bilateral Cooperation Department
Ministry of Education and Science
2A, Kniaz Dondukov Bld
1000 Sofia
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

ČESKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Institute for Information on Education
Senovážné nám. 26
P.O. Box č.1
110 06 Praha 1
Opracowanie materiału krajowego: Stanislava Brožová,
Ludmila Čermáková

DANMARK

Eurydice's Informationskontor i Danmark
CIRIUS
Assessment of Foreign Qualifications
Fiolstræde 44
1171 København K
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

DEUTSCHLAND

Eurydice Unit
FIF Kontaktstelle Frauen in die EU-Forschung
EU-Büro des BMBF
PT-DLR
Heinrich-Konen-Straße 1
53227 Bonn

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Lennéstrasse 6
53113 Bonn
Opracowanie materiału krajowego: Brigitte Lohmar

EESTI

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13a
10125 Tallinn
Opracowanie materiału krajowego: Liilia Oberg (ekspert,
Ministerstwo Edukacji i Nauki)

ÉIRE / IRELAND

Eurydice Unit
Department of Education and Science
International Section
Marlborough Street
Dublin 1
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

ELLÁDA

Eurydice Unit
Ministry of National Education and Religious Affairs
Direction CEE / Section C
Mitropoleos 15
10185 Athens
Opracowanie materiału krajowego: Lina Pantazi, Maria
Tsakona; ekspert: Ageliki Davazoglou

ESPAÑA

Unidad Española de Eurydice
CIDE – Centro de Investigación y Documentación Educativa (MEC)
c/General Oraá 55
28006 Madrid
Opracowanie materiału krajowego: Paloma Fernández Torres,
Miguel Ángel Fernández Blázquez, Ana Guisado Pérez,
Rodrigo Llanillo Melgosa, Sara Redondo Duarte

FRANCE

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement
supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation et de la prospective
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Opracowanie materiału krajowego: Thierry Damour

ÍSLAND

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Culture
Division of Evaluation and Analysis
Sölvholsgata 4
150 Reykjavík
Opracowanie materiału krajowego: Margrét Harðardóttir

ITALIA

Unità di Eurydice
Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca
c/o INDIRE
Via Buonarroti 10
50122 Firenze
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe; ekspert: Prof.ssa
Speranzina Ferraro (Ministero della Pubblica Istruzione – MPI,
Direzione Generale per lo Studente)

KYPROS

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia
Opracowanie materiału krajowego: Koula Afrodisi, Christiana
Haperi; eksperci: Savvas Nicolaides, Dyrektor Departamentu
Szkolnictwa Podstawowego; Koula Afrodisi, wizytator ds.
języka angielskiego, Departament Szkolnictwa Średniego,
Ministerstwo Edukacji i Kultury

LATVIJA

Eurydice Unit
Socrates National Agency – Academic Programmes Agency
Blaumaņa iela 28
1011 Riga
Opracowanie materiału krajowego: Viktors Kravčenko;
ekspersi:
Edgars Grīnis (Kierownik Wydziału ds. Rozwoju Edukacji,
Departament Kształcenia Ogólnego, Ministerstwo Edukacji i
Nauki),
Dr. Ļubova Černova (Uniwersytet Łotewski)

LIECHTENSTEIN

Eurydice-Informationsstelle
Schulam
Austrasse 79
9490 Vaduz
Opracowanie materiału krajowego: Marion Steffens; ekspert:
Peter Binder

LIETUVA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Science
A. Volano 2/7
2691 Vilnius
Opracowanie materiału krajowego: Dr. Dalia Šiaulytienė,
urzędnik w Wydziale ds. Kształcenia Elementarnego i
Szkolnictwa Średniego, Ministerstwo Edukacji i Nauki

LUXEMBOURG

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation
professionnelle (MENFP)
29, Rue Aldringen
2926 Luxembourg
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

MAGYARORSZÁG

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Szalay u. 10-14
1055 Budapest
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

MALTA

Eurydice Unit
Education Director (Research & Planning)
Department of Planning and Development
Education Division
Floriana CMR 02
Opracowanie materiału krajowego: Raymond Camilleri; P.A.
Attard (Doradca Ministra Edukacji ds. polityki)

NEDERLAND

Eurydice Nederland
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Internationaal Beleid
IPC 2300 / Kamer 10.086
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

NORGE

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Department for Policy Analysis, Lifelong Learning and
International Affairs
Akersgaten 44
0032 Oslo
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

ÖSTERREICH

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur –
Abt. I/6b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Opracowanie materiału krajowego: Dr. Thomas Köhler (Dep.
I/4b – Wspieranie rozwoju zdolności i kreatywności,
Austriackie Federalne Ministerstwo Edukacji)

POLSKA

Biuro Eurydice
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji
Narodowa Agencja Programu Socrates
Mokotowska 43
00-551 Warszawa
Opracowanie materiału krajowego: Magdalena Górowska-Fells

PORTUGAL

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Informação e Avaliação do Sistema Educativo
(GIASE)
Av. 24 de Julho 134-2º
1399-029 Lisboa
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

ROMÂNIA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
1 Schitu Măgureanu – 2nd Floor
050025 Bucharest
Opracowanie materiału krajowego: Tinca Modrescu, Alexandru
Modrescu

SLOVENIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Sport
Office for Development of Education (ODE)
Kotnikova 38
1000 Ljubljana
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Socrates National Agency
Staré grunty 52
842 44 Bratislava
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

SUOMI / FINLAND

Eurydice Finland
National Board of Education
Hakaniemenkatu 2
00530 Helsinki
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

SVERIGE

Eurydice Unit
Ministry for Education, Research and Culture
103 33 Stockholm
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

TÜRKIYE

Eurydice Unit
Ministry of National Education
Strateji Geliştirme Başkanlığı
(SGB – Directorate for Strategy Development)
Eurydice Birimi Merkez Bina Giriş
Kat B-Blok No 1 Kizilay
06100 Ankara

UNITED KINGDOM

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Opracowanie materiału krajowego: Sharon O'Donnell

Eurydice Unit Scotland
International Team
New Educational Developments Divisions
The Scottish Executive Education Department (SEED)
Area 2B South / Mailpoint 28
Victoria Quay
Edinburgh EH6 6QQ
Opracowanie materiału krajowego: Joanna MacKenzie wraz z
pracownikami Ministerstwa Edukacji